

Чувствителност на системата за установяване, регистриране и съобщаване за случаи на насилие над деца в България

Чувствителност на системата за установяване, регистрация и съобщаване за случаи на насилие над деца в България

ДОКЛАД ОТ ПРОВЕДЕНО ИЗСЛЕДВАНЕ

София, 2007 г.

Настоящият доклад е изготвен в рамките на изследване, проведено в страните от Централна и Източна Европа и Общността на независимите държави по поръчка на Регионалния офис на УНИЦЕФ в Женева. Изказаните гледища, становища и мнения в него са отговорност единствено на авторите и не отразяват позицията и политиката на УНИЦЕФ. Авторите следва да бъдат цитирани при всяко позоваване на материала или при негово преиздаване – целия или част от него.

Автори на доклада:

Надя Стойкова,

ръководител на екипа от страна на Института за социални дейности и практики

Дочо Михайлов,

ръководител на екипа от страна на Агенцията за социално-икономически анализи

Снимка на корица UNICEF/ HQ99-0097/Jeremy Hartley

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	7
Използвана методология.....	8
1. Цел, задачи и хипотези на изследването	8
2. Обхват	9
3. Методология и инструменти за събиране на данни.....	10
4. Извадка	11
5. Протичане на изследването	13
6. Основни понятия в изследването	14
7. Основни резултати от изследването.....	15
ГЛАВА 1	17
Прецизност на системата за закрила на детето при идентифициране, регистриране и докладване на насилие срещу деца	17
1. Идентифициране на случаите на насилие над деца	17
1.1. Доставчици на услуги, които са преминали обучение или имат инструкции за разпознаване на случаите на насилие над деца.....	18
1.2. Доставчици на услуги, които са идентифицирали случаи на насилие над деца през последните 12 месеца	20
2. Регистриране и докладване на случаите на насилие над деца	22
2.1. Регистрирани случаи на насилие над деца през 2006 г. за период от 12 месеца.....	24
2.2. Действия за регистриране и докладване	26
2.3. Докладване и препращане на случаи на насилие над деца.....	30
3. Използване на механизми за межсекторна координация	38
3.1. Партньори за взаимодействие при случаи на насилие над деца в системата за закрила	38
3.2. Разписан механизъм за взаимодействие между звена в системата за закрила	39
3.3. Регламентираност на използвания механизъм за координация при случаи на насилие над дете	40
4. Наличие на механизми за мониторинг и надзор над доставчици на услуги	42
4.1. Прилагане на механизъм за мониторинг и надзор над доставчици, предоставящи услуги за деца, жертви на насилие	43
4.2. Официално регламентиран механизъм за мониторинг и надзор над доставчици, предоставящи услуги за деца, жертви на насилие	44
ГЛАВА 2	47
Характеристика и данни за насилието над деца.....	47
1. Характеристики на регистрирано насилие над деца в системата за закрила.....	47
1.1. Характеристика на регистрираното насилие над деца според доставчика на услуги в зависимост от населеното място – селски или градски тип.....	48
1.2. Характеристика на регистрираното насилие над деца според типа на институциите, предоставящи услуги, както и дали са в държавната или частната сфера.....	49

1.3. Характеристика на регистрираното насилие над деца според секторите	50
2. Характеристики на регистрираното насилие над деца според пол и възраст на децата	50
2.1. Възрастови характеристики на децата, жертви на насилие.....	50
2.2. Характеристики според пола на децата, жертви на насилие	51
Изводи и препоръки	52
1. Основни изводи по отношение на готовността на системата	52
1.1. Способност да идентифицира и регистрира насилието	52
1.2. Способност да препраща случаите на насилие над деца като ги докладва и/или насочва за допълнителни услуги	52
1.3. Наличие на механизми за взаимодействие при случаите на насилие над деца и за мониторинг и контрол.....	53
2. Препоръки за подобряване работата на системата относно способността ѝ да идентифицира, регистрира и препраща случаи на насилие.....	53
2.1. Нормативни промени.....	54
2.2. Система за наблюдение и мониторинг.....	54
2.3. Повишаване на квалификацията на работещите в системата.....	54
Библиография.....	55
Приложения	57
Приложение 1.....	57
Приложение 2.....	61
Приложение 3.....	62
Приложение 4.....	65

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

АСА	Агенция за социално-икономически анализи
АСП	Агенция за социално подпомагане
ДАЗД	Държавна агенция за закрила на детето
ДСП	Дирекция „Социално подпомагане“ към Агенцията за социално подпомагане
ДПС	Детска педагогическа стая
ЗЗД	Закон за закрила на детето
ЗЗЛД	Закон за защита на личните данни
ИСДП	Институт за социални дейности и практики
КПД	Конвенция за правата на детето
КСУДС	Комплекс за социални услуги за деца и семейства
МВР	Министерство на вътрешните работи
МДЕ	Мултидисциплинарен екип
МЗ	Министерство на здравеопазването
МКБППМН	Местна комисия за борба с противообществени прояви на малолетни и непълнолетни
МДЕ	Мултидисциплинарен екип
МОН	Министерство на образованието и науката
МП	Министерство на правосъдието
НК	Наказателен кодекс
СК	Семеен кодекс
ОДК	Общински детски комплекс
ОЗД	Отдел за закрила на детето към общините
ППЗНП	Правилник за прилагане на Закона за народната просвета
ППЗЗД	Правилник за прилагане на Закона за закрила на детето
РПУ	Районно полицейско управление
РЦЗ	Районен център по здравеопазване
УКБППМН	Училищна комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни
ЦКБППМН	Централна комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни

УВОД

Статусът на децата изконно ги поставя в неравностойна и зависима позиция спрямо възрастните. В този смисъл те се нуждаят от грижи и закрила, за да израснат като самостоятелни и пълноценни личности. Насилието върху деца и юноши е сериозно нарушаване на техните права и най-широко би могло да се определи като *всяко действие или бездействие от страна на възрастни, което поставя в риск физическото и психическото здраве на дете*.

Този доклад представя резултати относно чувствителността на системата за закрила на детето в България към насилието над деца и е изготвен на базата на изследване, проведено в периода декември 2006 – март 2007 г. Изследването разкрива реакцията на институционалния механизъм към случаи на насилие над деца, както и как се извършва насочването на тези случаи и как се постига сътрудничество и координация на усилията на различните страни в системата за закрила на детето.

Концепцията и методологията на това изследване са създадени от специалисти от УНИЦЕФ – Женева и са адаптирани и приложени в българския контекст от Института по социални дейности и практики (ИСДП) и Агенцията за социално-икономически анализи (АСА).

Това изследване е първо по рода си за страната и дава възможност да се видят състоянието и действието на системата за закрила на децата у нас в национален план по отношение на феномена насилие над деца. Резултатите от изследването позволяват да се установят пропуските в различните сектори от системата за закрила на деца в България по отношение на установяване, регистриране и съобщаване за случаи на насилие над деца. На този етап системата за закрила на децата у нас се състои от множество структури и ведомства на различно подчинение: Министерството на труда и социалната политика, Министерството на образованието и науката, Министерството на вътрешните работи, Министерството на правосъдието, Министерството на здравеопазването, както и структури към Министерски съвет, като ДАЗД и Централната комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни. Въпреки че от 2000 г. с приемането на Закона за закрила на детето бяха изградени структурите по закрила на детето у нас и бяха предприети редица интензивни законодателни промени, системата все още си остава силно фрагментирана. Това е едно от най-сериозните предизвикателства, с което тя трябва да се справи, за да се гарантират правата на децата, които стават жертви на насилие у нас.

Изследването относно чувствителността на системата да регистрира случаи на насилие над деца е част от друго голямо сравнително изследване в страните от средна и източна Европа, което се провежда със съдействието на УНИЦЕФ–Женева. Методологията на изследването е разработена така, че да се постигне сходство между различните страни, а от друга страна – да се отчете местната специфика.

Резултатите от изследването могат да се ползват като базово ниво, спрямо което да се измерва постигнатият напредък в развитие на чувствителността на системата. Това означава, че при възможност проучването да се проведе повторно в България в рамките на интервал от 3-5 години резултатите може да се използват за измерване на подобренията във функционирането на системата с течение на времето.

Използвана методология

1. Цел, задачи и хипотези на изследването

Целта на проучването е да измери работата/чувствителността на предоставящите услуги за откриване, регистриране и пренасочване на случаи на насилие над деца. Това ще позволи да се идентифицират слабите и силните места в системата, а също така да се формулират съответните изводи и препоръки за нейното подобряване.

Очаква се чрез резултатите от изследването да се отговори на въпроси като:

- къде има слабости в сегашната система за предоставяне на услуги и от какъв вид са те; при кои конкретни обществени услуги (здравеопазване, образование, социални грижи, правоприлагане или услуги за закрила на детето);
- кои видове предоставящи услуги (държавни или частни) и кои места (градските или селските райони) показват най-много слабости в установяването, регистрирането и съобщаването за случаи на насилие;
- къде е най-слаба законовата или регулаторната база за реагиране при случаи на насилие над деца, като се предоставя информация какъв вид наредби и/или насоки са необходими за подобряване на изпълнението на дейността.

Задачи:

1. Събиране на информация от различни доставчици на услуги в сферата на закрила на детето, отнасяща се до разпознаване, регистриране и докладване за случаи на насилие срещу деца.
2. Проучване на организационните аспекти на съществуващата система за доставка на услуги за деца; осигуряване на необходими документи и разпоредби; специализирано обучение на персонала, насочено към развиване на техните умения и квалификация да предотвратяват и да се борят срещу насилието над деца.
3. Установяване на професионалната компетентност на доставчиците на услуги да установяват, регистрират и докладват за случаи на насилие над деца; наличие на специални правила и обучение, познания за организирането на дейностите вътре в институцията и на междуинституционално ниво.
4. Установяване на нивото на съществуване/ефективност на механизъм за координиране на действията между различни институции (механизъм за наблюдение, супервизия и оценка на работата на институциите и професионалистите, работещи с жертви на насилие).
5. Практически преглед на правните дефиниции, отнасящи се до насилие над деца, които са в основата на разпознаването и докладването на съответните случаи.
6. Установяване и класифициране на силните и слабите страни на сега съществуващата система за доставка на услуги в сферата на закрила на детето във връзка с насилието над деца.

7. Определяне на нивото на ефективност на взаимовръзката разпознаване–регистриране–докладване за случаи на насилие над деца на нивото на различни доставчици на услуги.

Хипотези на изследването

Хипотеза 1: Допускането е, че само около 50% или по-малко от предоставящите услуги са открили, регистрирали, отразили документално, пренасочили и докладвали за някакъв вид насилие над деца.

Хипотеза 2: Очакването е, че в местата, където има специализирани структури на системата за закрила, предоставяне на услуги за деца и обучение на професионалистите за разпознаване на белезите на насилие, има по-висока чувствителност за регистриране на случаи на насилие.

Хипотеза 3: В различните сектори на системата има различна чувствителност, което я прави нехомогенна и снижава нейната способност да установява, регистрира и съобщава за случаи на насилие над деца.

2. Обхват

Данните за открити, регистрирани и съобщени случаи на насилие са събирани в продължение на период от 12 месеца – от януари до декември 2006 г.

В изследването са обхванати всичките 28 териториални области в страната и общо 406 звена в различните сектори: образование, здравеопазване, социални грижи, полиция и правосъдие. Средно са включени между 12 и 19 звена, предоставящи услуги, от различните *сектори* във всяка от териториалните области (Табл. 1).

Таблица 1: Области, обхванати от изследването

Област	Изважка	Резултат	Област	Изважка	Резултат
1. Благоевград	14	18	15. Плевен	15	15
2. Бургас	16	19	16. Пловдив	14	14
3. Варна	16	16	17. Разград	14	14
4. Велико Търново	14	15	18. Русе	14	13
5. Видин	15	18	19. Силистра	14	16
6. Враца	14	14	20. Сливен	14	12
7. Габрово	14	14	21. Смолян	14	13
8. Добрич	14	12	22. София	16	18
9. Кърджали	14	14	23. София обл.	14	13
10. Кюстендил	14	14	24. Стара Загора	14	13
11. Ловеч	14	14	25. Търговище	14	14
12. Монтана	14	14	26. Хасково	14	14
13. Пазарджик	14	14	27. Шумен	14	14
14. Перник	14	13	28. Ямбол	14	14

Обхванати са общо **322 държавни звена** и **84 частни доставчици** на услуги в цялата страна, като от тях 373 са в големи населени места – *градски тип*, а 33 се намират в *селски тип* населено място (табл. 1а).

Табла. 1а. Разпределение на обхванатите доставчици на услуги по сектори

Сектори	Изважка	Относителен дял, %
Образование	138	34,0
Здравеопазване	47	11,6
Социални грижи и закрила	128	31,5
МВР и правосъдие	93	22,9
Общо	406	100,0

В изследването са включени различни видове предоставящи услуги, разделени на два типа: предоставящи общи социални услуги за деца (организации от **тип А** – детски градини, училища, забавачки, центрове за деца, болници и др.) и предоставящи услуги за деца в риск (организации от **тип Б** – кризисни центрове за деца, домове за отглеждане и възпитание на деца, лишени от родителска грижа, приюти и др.). Според този критерий в изследването са обхванати **204 звена тип А**, които предоставят общо услуги за детското население, и **202 звена тип Б**, които предоставят услуги само за деца в риск (Приложение 1, Табл. 1.2-1.5).

3. Методология и инструменти за събиране на данни

Методологията, използвана за изследване на работата и чувствителността на системата, е разработена от експертите на Регионалния офис на УНИЦЕФ за Централна и Източна Европа и страните от Общността на независимите държави (ОНД). Тази методология се прилага при всички подобни изследвания в страните от ЦИЕ/ОНД, за да се получи сравнимост на данните.

Методологията включва проследяването на разработени за нуждите на изследването индикатори, както и примерно интервю-въпросник за количествено и качествено изследване, който бе преведен и адаптиран към българската реалност от ИСДП и АСА.

3.1. Индикатори

При изследването са използвани предварително определени **индикатори** за следене развитието на системата за защитата на децата от насилие. Те са общи за България и за останалите европейски страни, участващи в изследването. Използваните индикатори (Приложение 2) измерват **прецизността на системата** при идентифициране, регистриране и докладване за случаи на насилие и разкриват всички слабости в различните части на системата за социалните услуги в този процес.

Всеки от определените индикатори е проследен при:

- доставчици на услуги тип А (услуги за детското население) и тип Б (специализирани услуги за деца в риск);
- частни и публични доставчици на услуги;
- доставчици на услуги съответно в градски и селски райони.

Така обособените групи от индикатори позволяват не само да се очертае общата ситуа-

ция по отношение на чувствителността на системата към насилието над деца, но и да се изведат по-конкретни нейни характеристики.

3.2. Методи за проучване и набирание на информация

3.2.1. Интервюта с ключови информанти от доставчиците на услуги чрез използване на въпросник за събиране на информация на местно ниво, от професионалист, който носи най-голяма отговорност за закрила на детето или е ангажиран със супервизия на дейности в избраното звено за услуги. Въпросникът представлява инструмент за количествено, но същевременно и за качествено изследване при индивидуалното интервю и беше изпробван преди да бъде приложен.

Въпросникът е разделен на 5 части и съдържа 24 въпроса – както отворени, така и затворени. *Първата група въпроси* извличат общи данни за конкретната организация, където се провежда интервюто. *Втората група* установява до каква степен организациите или доставчиците на услуги са способни да установяват насилието над деца (и кои видове). *Третата група* въпроси цели да се прецени дали организациите/доставчиците на услуги регистрират случаи на насилие като своя рутинна практика. При тази група въпроси също така се установява до каква степен доставчиците на услуги действително препоръчват за тези случаи външно действие или официално ги докладват на компетентните власти. *Четвъртата група въпроси* определят до каква степен доставчиците на услуги прилагат механизми за междусекторна координация при реагирането на случаи на насилие, а *петата група* оценяват степенята, до която се извършва мониторинг или надзор върху задължението за установяване, регистриране и съобщаване за случаи на насилие.

3.2.2. Анализ на официални регистри и документи, съхранявани в звената или на национално ниво. На ниво звено документи за регистриране на случаи на насилие бяха поискани и анализирани до възможния предел. На ниво министерства доклади за дейността бяха анализирани за съответния период, за да се подберат статистически данни и да се анализира системата на измерване, отнасяща се до случаи на насилие над деца.

3.2.3. Крос-секторен анализ и контент анализ. В изследването е направен и *крос-секторен анализ* на резултатите. Разделянето на доставчиците по сектори позволява да се изведат слабите звена в системата и да се дадат препоръки за тяхното подобряване. Част от методологията на проучването включваше и *контент анализ* на съществуващата литература по проблемите на насилието над деца. Направен е анализ на нормативната база (КПД, ЗЗД, НК, СК, ППЗНП, ППЗЗД и др.), както и на доклад на ДАЗД за 2005 г. относно случаите на насилие над деца и на данни от изследването по проблемите на децата, жертви на трафик – „Децата говорят – рискови фактори и фактори на устойчивост спрямо трафика на деца в Югоизточна Европа“, реализирано у нас по заявка на „Спасете децата“ в периода юни 2006 – януари 2007 г.

4. Извадка

Извадката на изследването е проста произволно избрана с размер 406 организации. Сформирането на извадката е на случаен принцип при избора на институциите и на регионален принцип, така че да се гарантира баланс на институциите от различните региони. В из-

следването са обхванати институции и организации от тип А и В както от градски, така и от селски тип от всичките 28 региона на страната.

Методологията на извадката бе предоставена от УНИЦЕФ. Методът изискваше разслоен подбор от равен брой институции по три слоя – институционален тип (А, В), тип доставчик на услуги (гържавен/частен) и местоположение (градско/селско). Този подход бе следван в адаптирана към българската реалност форма. Така че когато се установяваше по-малък от изисквания брой институции в някой институционален тип, неговата „квота“ беше пропорционална преразпределяна към други институционални типове в същия слой. След като броят на случаите във всеки слой беше окончателно определен, конкретните институции бяха произволно избрани на база на цялата общност (списъците с данни са осигурени от УНИЦЕФ, ИСДП и българските институции). Произтичащата извадка осигури възможност за разслоено сравнение на всички институционални типове, свързано с насилие над деца в България във всички региони на страната.

Информацията беше събирана чрез използване на директни интервюта в институциите. Отговарящите бяха директори или ръководители на доставчици на услуги. При необходимост информацията се коригираше или допълваше от други служители в институциите. Събирането бе извършено от 28-те регионални екипа на Агенцията за социално-икономически анализи. Това са професионални интервюиращи, на които са предоставени писмени и усни указания за особеностите на въпросника, методологията на извадката и темата. Интервютата са базирани на стандартизиран въпросник, предоставен от УНИЦЕФ. Всички корекции в методологията, включително извадка и въпросник, са направени в конструктивно сътрудничество между българския екип и офисите на УНИЦЕФ в София и Женева.

Таблица 2. Район

	Извадка (Дизайн)	Извадка (Обхванати)
Градски	361	373
Селски	39	33
Общо	400	406

Таблица 3. Тип на доставчика на услуги

	Извадка (Дизайн)	Извадка (Обхванати)
Тип А	200	204
Тип Б	200	202
Общо	400	406

Таблица 4. Статут на организацията/службата

	Извадка (Дизайн)	Извадка (Обхванати)
Държавна	306	322
Частна (включително НПО)	94	84
Общо	400	406

5. Протичане на изследването

5.1. Изготвяне на инструкцията за провеждане на теренното изследване. Към въпросника беше разработена инструкцията, която да подпомогне анкетаторите в процеса на анкетиране. В нея бяха включени дефиниции на работните понятия, както и примерни казуси за по-добро разбиране на въпросите.

5.2. Адаптиране на въпросника. Адаптирането на въпросника бе извършено в две посоки: уточняване на смисъла на някои от въпросите, ако се забелязва двусмислие, и приспособяване на някои от въпросите към българския контекст. В предложения въпросник бяха нанесени няколко промени. Първо, въведена бе допълнителна опция „Няма архив“ към въпрос 16: „Мога ли да видя архивите за случаи на насилие върху деца, където вашето заведение за предоставяне на услуги е направило регистрацията?“ Това беше необходимо с оглед проверка на една от хипотезите, според която не във всички звена от системата за закрила на деца има архиви за документиране на случаите на насилие. Второ, наложи се да се въведе нов въпрос 17-А, за да се получи приблизителна информация в случаите на липса на архив или отказ да се покаже архивът. Добавени бяха и нови опции към въпрос 10 относно видовете насилие над деца, а именно „Икономическа експлоатация“. Това включва принуда за просия, спиране от училище, склоняване за престъпление (джебчийство, кражби), тежък селскостопански труд.

5.3. Пилотиране на въпросника. Бяха проведени пет интервюта с доставчици от тип Б в градски район. Пилотирането на въпросника показва, че има нужда от уточняване на инструкциите за анкетаторите, за да се гарантират смисълът и постигането целта на задаването им. Това наложи и изработването на по-обстойна инструкция с дефиниции и примери. Преформулирани бяха някои от въпросите, за да се избегне двусмислието, произтичащо от превода.

5.4. Трудности при провеждането на изследването

5.4.1. Организационни затруднения

Организирането на теренното проучване отне много повече от предвиденото по график време. Методологията предвиждаше достъпът на анкетаторите да се осигури чрез официално писмо от съответните ведомства: ДАЗД, АСП, МОН, МВР, МП, МЗ и 28-те общини. Това наложи теренното проучване да стартира с 3 месеца по-късно.

Друг тип трудност беше свързана с получаване на достъп до архивите на институциите и доставчиците на услуги. Въпреки че в това изследване не се събира защитена информация по ЗЗЛД, не навсякъде на анкетаторите беше предоставен достъп до архивите – те имаха възможност да се запознаят със съществуващи архиви общо на 113 институции. Броят на случаите на насилие в останалите институции беше оценен с друг въпрос, базиран на устни сведения. Общо беше анализирана количествена информация, предоставена от 200 (49,3%) институции – в 113 случая (27,8%) базирана на архиви и в 83 (20,4%) базирана на устни сведения. От всички доставчици в изследването 12,3% нямат архив за документиране на случаи на насилие над деца.

5.4.2. Ситуация на преход и реформа в системата за социални услуги за деца

Известни затруднения се появиха поради факта, че в периода на провеждане на изследването бе извършена голяма промяна в системата за закрила в страната. От началото на 2007 г. част от доставчиците на услуги за деца в риск, които са в сектор Образование, преминаха към общините като доставчици на социални услуги. Това наложи промени в извадката и кодирането на анкетните карти. Като цяло *ситуацията на преход и недиференцираност на услугите* в страната оказва влияние и създаде трудности при определянето на типове доставчици на услуги за деца в риск и изобщо за детското население. При кодирането на доставчиците от тип А и Б се забеляза смесване на услуги и дейности, както и доставчици, които предоставят междинни услуги или смесени услуги. В България в момента много често се говори за социално-педагогически дейности и услуги, например образователни услуги за деца в риск, които са в социалната сфера, или социални услуги за деца в неравностойно социално положение, при които доставчикът определя себе си като част от образователния сектор.

6. Основни понятия в изследването

Използвани са редица понятия, като насилие, система за закрила на детето, чувствителност на системата, идентифициране, регистриране на насилие над дете и др., които са ключови за изследването. Това налага тяхното дефиниране.

- **Деца.** Под *деца* се разбира всички лица под 18-годишна възраст.
- **Насилие**

Насилието над деца се проявява в широк спектър. Това проучване се концентрира предимно върху всички форми на физическо или психическо малтретиране, водещо до смърт, нараняване или оказващо влияние върху общото психическо или физическо здраве на детето. Изследваните видове насилие са *насилие, което е заплаха за живота*, като убийство, гетубийство, убийство заради честта; *крайни форми на насилие* (изтезание); *тежко физическо насилие*, като удряне на дете с предмет, напр. огън или нож, заплаха на дете с нож или пистолет, изгаряне на дете, удушаване на дете, шамаросване и удряне на дете, сексуална експлоатация или малтретиране (напр. изнасилване, опит за сексуално насилие, сексуална принуда, склоняване на дете към проституция); *умерено физическо насилие*, като телесно наказание за възпитание, напляскване, удряне по лицето или главата на детето, гърпане на косата, щипане, въртене на ухото на детето, принуждаване на детето да коленичи или да стои в неудобна позиция, къпане със студена вода, физическо ограничение, намаляване на храната и т.н.; *тежък до среден емоционален/психологически тормоз*, като ограничаване на движението, затваряне на детето само (или други форми на изолация), ограничаване или забрана за контакт с членове на семейството, заплаха, например да носи специфични грехи, дискриминация, словесни обиди, като сарказъм, заплахи или сплашване; *икономическа експлоатация*, като принуда за просия, спиране от училище, склоняване към престъпления (джебчийство, кражби), тежък селскостопански труд и др.

- **Система за грижи**

Терминът *система за грижи* се отнася за всички обществени и частни заведения за деца, лишени от родителски грижи, включително сиропиталища, детски домове, детски гради-

ни, ясли, центрове за специално обучение, пансионни училища (където децата са на пълен пансион, т.е. не се прибират вкъщи вечер), домове за деца с увреждания, SOS селища или подобни, малки детски домове, приемни грижи, настойнически грижи или други форми на роднински грижи.

- **Общи социални услуги и услуги/действия по правоприлагането**

Общите социални услуги включват центрове за социална работа, центрове за ежедневна грижа, здравни центрове и болници, училища и т.н. и се определят като услуги, които са в пряк контакт с клиентите, включително деца. *Действията по правоприлагането* включват полицейски управления и други правоприлагащи институции за населението, включително децата.

- **Услуги за закрила на детето**

Услугите за закрила на детето са насочени към по-малка част от детското население и са основани на техните специфични нужди или специфични рискове. Те включват всички услуги, посочени в „Програма за закрила на детето“, както и институции за деца, които са в конфликт със закона, изправителни институции, центрове за задържане под стража и т.н.

- **Програма за закрила на детето**

На *програмата за закрила на детето* се гледа като на комплекс от услуги за предотвратяване, установяване, докладване, насочване, работа за противодействие на насилието над деца, както и за предоставяне на услуги на нуждаещи се семейства и деца. Без подобен комплекс от услуги правата на детето не могат да бъдат съблюдавани, нито защитени. Програмата за закрила на детето се ръководи от стандартите, посочени в Закона за закрила на детето и съпътстващите го закони, основаващи се на правата на детето, и осигурява отговорност за качеството на услугите и поведението спрямо децата. Тя обхваща сложните отговорности на системите за социални грижи, образование, здравеопазване и съдебната система.

7. Основни резултати от изследването

Данните от изследването показват, че за период от 12 месеца специалистите от всички институции, включени в изследването, са идентифицирали **около 4693,00 случая на насилие над деца, като само 3929,00 случая на насилие над деца са били регистрирани**. Данните са получени от архивите и регистрите на 200 институции доставчици на услуги, участвали в изследването.

По-голямата част от случаите са регистрирани от работещите в социалния сектор (1232,00), след това от представителите на полицията/правосъдието (1107,00), от сектора на здравеопазването (1025,00) и накрая от сектора на образованието (565). Близо 1/3 от регистрираните случаи на насилие над деца за 2006 г. са случаи на **тежко физическо насилие над дете** – 1262.

Данните показват, че само 59% от предоставящите услуги за деца са обучени или са получили инструкция за разпознаване на белезите на насилие над деца. За период от 12 месеца 62,4% от доставчиците са идентифицирали насилие над дете.

В различните сектори има различна степен на информираност. Най-ниска готовност за идентифициране на случаите на насилие над деца има при доставчиците на услуги в сектор здравеопазване (39,1%) и образование (42%). Доставчиците на услуги за деца в risk (от тип Б) са по-добре информирани за разпознаване на белезите на насилие над деца от доставчиците на услуги за детското население (от тип А).

Относно регистрирането на случаи на насилие над деца 83% от доставчиците посочват, че регистрират идентифицираните случаи, но този висок относителен дял не характеризира състоянието на цялата система. *Най-пълно регламентирано е регистрирането в сектора на полицията и правосъдието (92,7%), а най-слабо – в сектора на образованието (48,8%).*

От всички доставчици в изследването 12,3% *нямат архив за документиране* на случаи на насилие над деца, като най-често това се среща в секторите на образованието (47,54%) и здравеопазването (49,9%).

Данните показват, че по-голямата част от случаите (63,96%) се препращат за външна намеса, но отново това не е характерно за цялата система. *В социалния сектор има най-голям относителен дял на случаи на насилие над деца, които не се препращат – 61,6% не са препоръчани за външна намеса.*

Данните показват, че по-голямата част от случаите, които са препратени за външна намеса (74%), са *докладвани на други звена в системата* за закрила, т.е. това е било *с цел предприемане на официални действия според закона*. Малък е относителният дял (26%) на случаите, които се препращат за външна намеса *с цел включване и ползване на услуги* и от друг доставчик.

В по-голяма степен (89,85%) партньорите за взаимодействие при случаи на насилие над дете се познават. При почти 20% от доставчиците обаче отделите за закрила на детето все още не са разпознати като партньор.

Данните показват, че общо 80% от доставчиците *имат механизъм за взаимодействие* при случай на насилие над дете, но отново това не отразява ситуацията в цялата система.

Въпреки високия относителен дял на доставчиците (74%), които посочват, че *имат механизми за мониторинг и надзор на служителите* по отношение на изпълнение на техните задължения по идентифициране, регистриране и докладване на случаите на насилие над деца, то в системата като цяло *липсва хомогенност*, което е предпоставка за наличие на слабости.

Глава 1

Прецизност на системата за закрила на детето при идентифициране, регистриране и докладване за насилие над деца

Информацията за насилието над деца в официалните статистики на ДАЗД за периода 2001-2004 г. показва, че съществува *тенденция на покачване* на общия брой регистрирани случаи. Основният инструментариум за набиране на информацията от ДАЗД е чрез разработена *анкетна карта*, която се попълва от всеки началник на отдел „Закрила на детето“ в страната. В тези карти се подава информация за броя на случаите на насилие над дете; вида на насилието; място на извършване на насилието; възраст и семеен статус на децата, жертви на насилие; профил на подателя на сигнала.

През 2005 г. има регистрирани общо 1429 случая¹, което е по-малко от предходната 2004 г., когато са регистрирани 2181 случая. Според експертите на ДАЗД една от възможните хипотези за намаляване на регистрираните случаи на насилие над деца за 2005 г. е умението на социалните работници да разграничават отделните инциденти от реалните случаи на насилие, при които детето има нужда от реална помощ и закрила. В периода 2003-2004 г. ДАЗД проведе множество обучителни семинари за социалните работници от отделите за закрила на детето.

Възможно ли е да има и друго обяснение на факта, че е намалял броят на регистрираните случаи на насилие над деца? Преди всичко този факт поставя въпроса как се определя способността на системата да идентифицира и регистрира насилие над деца; доколко обучени са специалистите в системата за закрила на децата да разпознават белезите на насилие над деца; доколко съществуващата нормативна база се прилага и гарантира защитата на децата, жертви на насилие, и т.н. Настоящото изследване потърси отговори на тези въпроси, за да може да изведе препоръки за подобряване на работата на системата за закрила на деца, жертви на насилие, в България.

Под понятието *чувствителност на системата* се разбира нейната способност да *идентифицира* случаи на насилие над деца; да ги *регистрира* и да ги *докладва*. Това изследване за чувствителността на системата бе извършено на базата на основни критерии, като към тях бяха разработени съответни индикатори за оценка.

1. Идентифициране на случаи на насилие над деца

Когато се използва понятието *идентифициране*, се има предвид способността на системата да разпознава случаите на насилие над деца, тоест от работещите в системата се очаква да разпознаят насилието, да определят, че дадено деяние над дете е категоризирано като насилие. Това предполага, че работещите в системата на различните сектори (здравеопазване, социални грижи и закрила, образование, полиция и правосъдие) имат познания и умения в своята работа и при изпълнение на преките им задължения да разпознават случаите на насилие, извършени над деца; преминали са или периодично преминават специализирани обу-

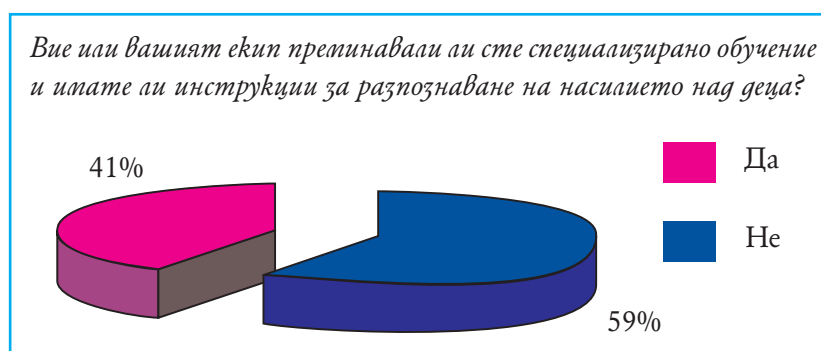
¹ Доклад на ДАЗД, предоставен за изследването на УНИЦЕФ от отдел „Информация и анализи“, април 2007 г.

чения по проблемите на насилието над деца и са получили ясни указания или разполагат с ясни дефиниции, които им помагат в пряката работа.

1.1. Доставчици на услуги, които са преминали обучение или имат указания за разпознаване на случаите на насилие над деца

Данните от проучването показват, че малко повече от половината от доставчиците на услуги, участвали в изследването, са преминали специфично обучение или имат указания как да разпознават насилието над деца. При 41% от доставчиците не е провеждано обучение за разпознаване на белезите на насилие над деца (Графика 1).

Графика 1: Доставчици на услуги, които са преминали обучение

По-детайлен анализ на резултатите показва, че има разлики относно указанията и обучението, което са получили специалистите, в зависимост от това дали предоставят специализирани услуги за деца в риск или общо услуги за деца; дали са в частния или в държавния сектор; дали се намират в градски или селски тип населено място.

Данните показват, че по отношение на вида услуги, които предоставят – общо услуги за деца (тип А) или специално за деца в риск (тип Б) – **доставчиците на услуги за деца в риск са по-добре информирани и запознати** с видовете насилие и белезите за разпознаване на насилието над деца. Близо две трети от звената (67,2%), предоставящи услуги за деца в риск, са дали утвърдителен отговор, докато от предоставящите общо услуги за деца положително са отговорили само половината (Табл. 5).

На практика това означава, че **най-вероятно всеки втори случай на насилие над дете в звената от тип А, предоставящи услуги за деца, има риск да не бъде разпознат от специалистите** в тези звена. По отношение на случаите, с които се сблъскват предоставящите услуги само за деца в риск, данните сочат, че **много е вероятно всеки трети случай на насилие над дете да не бъде разпознат от работещите с деца специалисти**. Тези данни, разбира се, са средни и обобщени за страната като цяло и трябва да се направи уточнението, че **в различните сектори се забелязва различно ниво подготовка на специалистите** да разпознават случаите и белезите на извършено насилие над дете.

Таблица 5. Доставчици, които са преминали обучение или имат указания за разпознаване на белези на насилие над деца

7. Вие и служителите във вашата организация имате ли конкретни указания/ преминали ли сте обучение за откриване на признаци на насилие над деца?	Тип на доставчика на услуги				Статут на организацията/службата				Общо	
	Тип А		Тип Б		Държавна		Частна (включително НПО)			
	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.
Не	49,1	100	32,8	66	38,3	123	51,2	43	41,0	166
Да	50,9	104	67,2	135	61,7	198	48,8	41	59,0	239

Данните от изследването показват, че по-ниска готовност да се разпознае насилие над деца има в частния сектор в сравнение с държавния сектор (Табл. 5) – **51,2% от изследваните частни доставчици на услуги са отговорили, че не са преминали** или получили специализирани указания или обучение относно разпознаване на насилие над деца. Важно е да се отбележи, че в този висок процент са включени както доставчиците на услуги тип А, така и тип В, т.е. общо за детското население и конкретно за деца в риск.

Най-ниска готовност за идентифициране на случаи на насилие над деца има при доставчиците на услуги в сектор Здравеопазване и Образование. 39,1% от обхванатите от изследването доставчици от сектор здравеопазване и 42% от сектор Образование са отговорили, че са преминали през специализирано обучение или са получили указания за разпознаване на насилието над деца (Табл. 6).

Таблица 6. Секторно разпределение на доставчици, преминали обучение или получили указания за разпознаване на насилие над деца

7. Вие и служителите във вашата организация имате ли конкретни указания/ преминали ли сте обучение за откриване на признаци на насилие над деца?	Секторна принадлежност на организацията/службата								Общо	
	Образование		Здравеопазване		Социални грижи/закрила		Полиция/правосъдие			
	%	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой
Не	58,0	80	60,9	28	34,4	44	15,1	14	41,0	166
Да	<u>42,0</u>	58	<u>39,1</u>	18	65,6	84	<u>84,9</u>	79	59,0	239

Специалистите, работещи в секторите на полицията и правосъдието и на социалната политика, са преминали специализирани обучения или са получили указания за разпознаване на насилието над деца в по-голяма степен. За сектора на полицията и правосъдието данните показват 84,9%, а в социалния сектор – 65,6%.

Тези данни за практиката означават, че ако имаме 10 случая на насилие над деца в секторите на здравеопазването и образованието, то е много вероятно само 4 от тях да бъдат

идентифицирани като такива, а останалите 6 случая няма да бъдат разпознати. В сравнение с това в секторите на полицията и правосъдието от 10 случая само 1-2 няма да бъдат разпознати.

Тези изводи се подкрепят и от изказванията на самите анкетирани участници в изследването на чувствителността на системата за насилието над деца.

Какво смятате, че е необходимо да се направи, за да се подобри чувствителността на системата да идентифицира, регистрира и докарва за случаи на насилие над деца?

Необходимо е да се направят тренинги, програми по случаи на насилие. Липсва методика за работа по случаите на насилие.

Представител на ОЗД

Анализът на резултатите от проведените количествени и качествени изследвания показва, че *като цяло има ниска подготовка на системата за закрила да разпознава насилието над деца*, въпреки че в някои звена е по-висока, а в други значително по-ниска. Данните показват, че *липсва хомогенност в системата* по отношение на способността ѝ да разпознава насилието.

1.2. Доставчици на услуги, които са идентифицирали случаи на насилие над деца през последните 12 месеца

Данните от изследването показват, че 62,4% от всички обхванати институции са посочили, че през последните 12 месеца (в рамките на изследването това е цялата 2006 г.) са узнали за случаи на насилие над деца (Табл. 7), а 37,6% са посочили, че не са. Това означава, че близо две трети от доставчиците на услуги се натъкват на случаи на насилие над деца, което е висок относителен дял на доставчиците, идентифицирали насилие над дете през 2006 г. От една страна, този резултат може да е показател за добра способност на системата да идентифицира насилие над деца, но от друга – високият относителен дял на доставчиците, идентифицирали насилие над деца, може да се дължи в по-голяма степен на по-широко разпространение на насилието над деца.

1.2.1. Идентифицирано насилие над деца от доставчици тип А и тип Б

По отношение на вида на доставчиците на услуги – общо за детско население или специализирани за деца в риск – се забелязва, че има малка разлика: 58,1% от тип А и 66,7% от тип Б са отговорили, че са *идентифицирали* случаи на насилие над дете през последните 12 месеца.

Таблица 7. Идентифицирано насилие според типа на доставчика

	Тип на доставчика на услуги				Статут на организацията/службата				Общо		
	Тип А		Тип Б		Държавна		Частна (включително НПО)				
	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	
Вие и служителите във вашата организация чували ли сте, сблъскали ли сте се, попадали ли сте или регистрирали ли сте някакъв вид насилие върху деца в своята практика през последните 12 месеца?	Не	41,9	85	33,3	67	32,5	104	57,1	48	37,6	152
	Да	58,1	118	66,7	134	67,5	216	42,9	36	62,4	252

1.2.2. Идентифицирано насилие над деца от доставчици в държавния и частния сектор

Данните показват, че има голяма разлика по отношение на вида на доставчика в зависимост от това дали е в държавния или в частния сектор. Повече от две трети (67,5%) от обхванатите доставчици от държавния сектор са посочили, че са попаднали на случай на насилие над дете, докато за същия период само 42,9% от доставчиците в частния сектор са посочили този отговор. На пръв поглед изглежда, че в държавния сектор доставчиците по-често идентифицират насилие над дете в сравнение с частния сектор. Данните от изследването обаче показват, че при доставчиците от частния сектор има по-висок среден брой идентифицирани случаи на насилие над деца в сравнение с държавния сектор – 18,9 (средна величина) в сравнение с държавния сектор – 9,63 (средна величина) (Табл. 8).

Таблица 8

	Статут на организацията/службата				Общо	
	Държавна		Частна (включително НПО)			
	%	Брой	%	Брой	%	Брой
За колко случая на насилие върху деца сте чули/сте се сблъскали през последните 12 месеца?						
Общо	9,63	322	18,95	84	11,56	406

1.2.3. Идентифицирано насилие над деца от доставчици в секторите Образование, Здравеопазване, Социални грижи и закрила, Полиция и правосъдие

Анализът на резултатите показва, че в различните сектори има различна чувствителност по отношение на идентифициране на насилието над деца (Табл. 9).

Таблица 9. Доставчици, които са идентифицирали насилие над деца през последните 12 месеца

Вие и служителите във вашата организация чували ли сте, сблъсквали ли сте се, попадали ли сте или регистрирали ли сте някакъв вид насилие върху деца в своята практика през последните 12 месеца?	Секторна принадлежност на организацията/службата								Район				Общо	
	Образование		Здравеопазване		Социални грижи/закрила		Полиция/правосъдие		Селски		Градски			
	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.
Не	55,1	76	53,3	24	35,9	46	6,5	6	54,5	18	36,1	134	37,6	152
Да	44	62	46,7	21	64,1	82	93,5	87	45,5	15	63,9	237	62,4	252

Най-често са идентифицирани случаи на насилие над деца в секторите Полиция/правосъдие и Социални грижи, а най-малко – в Образование и Здравеопазване. За практиката и за извеждане на препоръки за подобряване на системата относно насилието над деца е добре да се види *колко от тези идентифицирани случаи на насилие над деца са били регистрирани* (вж. т.2 от настоящата глава).

1.2.4. Идентифицирано от доставчици в населени места от селски и градски тип насилие над деца

Има разлика в данните, произтичаща от местоположението на доставчика. Оказва се, че близо две трети от доставчиците (63,9%), разположени в градската част, са се натъкнали на случаи на насилие над деца, докато от доставчиците в селските райони за това съобщават по-малко от половината (45,5%).

2. Регистриране и докладване на случаите на насилие над деца

Използването на понятието *регистриране* е свързано с разбирането, че извършеното насилие е записано в съответната документация, т.е. документирано е според съществуващите нормативни изисквания. Това предполага, че съществуват ясни практически инструкции за регистриране на случаи на насилие над деца, както и съответна документация, определена за регистриране на тези случаи под формата на архиви, досиета на случая и други писмени документи за регистриране на информацията.

Под понятието *докладване на случай* се има предвид дали е сигнализирано на съответните органи според изискванията на съществуващото (*българско и ратифицирано международно*) законодателство. Това предполага, че има ясни инструкции за сигнализиране по случаите, чрез които да се гарантират правата на децата, жертви на насилие. Тези инструкции би трябвало да включват задължения на длъжностните лица и процедури, по които се извършва сигнализирането, както и ясни срокове за сигнализиране.

В настоящото изследване това, което е важно за подобряване на практиката, е да се разбере *доколко случаите на насилие, установени от специалистите, са регистрирани във вътрешната документация само като допълнителна информация за детето или неговото семейство, и/или дали някои от установените случаи са докладвани на друг доставчик на услуги служба/заведение и/или е препоръчана намеса.*

На въпроса „Ако вие установявате такива случаи, вие и вашите служители по-често регистрирате ли ги (записвате ли ги като допълнителна информация за детето или неговото семейство, независимо дали препоръчвате някаква външна намеса или не)?“ 83% са отговорили с „Да“, 14,6% – с „Не“, а 2,4% не са отговорили. Това показва, че има много висока степен на регистриране на случаи на насилие над деца. На пръв поглед резултатите са много високи, но анализът на данните по сектори показва, че всъщност *чувствителността на системата за закрила на деца в различните сектори и способността ѝ да регистрира случаите на насилие са много различни.* Висок дял на регистрирани случаи – почти 100% – има в системата на полицията и правосъдието и след това на социалната закрила, но не е така в другите два сектора (Табл. 10).

Таблица 10. Регистриране на идентифицирани случаи на насилие над деца

	Секторна принадлежност на организацията/службата								Общо	
	Образование		Здравеопазване		Социални грижи/закрила		Полиция/правосъдие			
Ако установявате такива случаи, вие и вашите служители по-често регистрирате ли ги (записвате ли ги като допълнителна информация за детето или неговото семейство, независимо дали препоръчвате някаква външна намеса или не)?	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.
Не	36,1	22	36,4	8	6,0	5	2,3	2	14,62	37
Да	59,0	36	59,1	13	92,8	77	96,6	84	83,0	210
Не мога да отговоря	4,9	3	4,5	1	1,2	1	1,1	1	2,37	6

Случаите на насилие, които се регистрират в системата на образованието и здравеопазването, са малко над половината от общия брой. Тези данни поставят въпроса *на какво се дължи значителната разлика в секторите по отношение на регистрирането на случаи на насилие над деца.* Анализът на законодателството у нас показва, че липсват ясно разписани задължения за регистриране на случаи на насилие над деца в секторите Образование и Здравеопазване. Такива съществуват само за Социални грижи и закрила и Полиция/правосъдие. Представителите на сектора Здравеопазване много ясно декларират, че нямат практика да регистрират случаи на насилие над деца.

Лекуваните деца, върху които е упражнявано насилие и е подаден сигнал в РПУ, остават неизвестни за нас. В болницата не се получава обратна информация, не се води официален регистър само за тези случаи на насилие.

МБАЛ, старша медицинска сестра

Ние не водим случаи за насилие над деца. Лекуваме пациентите на общо основание, не водим статистика за насилие над деца и такива случаи.

Директор на Център за спешна медицинска помощ

2.1. Регистрирани случаи на насилие над деца през 2006 г. за период от 12 месеца

Данните от изследването показват, че специалистите през 2006 г. за период от 12 месеца са чули за около 4693,00 случая на насилие над деца и са регистрирали около 3929,00 случая. Това са данни общо от всички включени в изследването институции в страната (Табл. 11). Крос-секторният анализ показва, че най-малко случаи са подадени в сектора на образованието – 565 регистрирани случая.

Табл. 11. Брой регистрирани от доставчиците случаи за период от 12 месеца

		Случаи		Общо
Тип на доставчика на услуги		Бр.	%	100%
	Тип А	2019	51,38	
	Тип Б	1910	48,62	
Статут на организацията/службата				100%
	Държавна	3114	79,25	
	Частна (включително НПО)	815	20,75	
Секторна принадлежност на организацията/службата				100%
	Образование	565	14,38	
	Социални грижи/закрила	1232	31,35	
	Полиция/правосъдие	1107	28,17	
	Здравеопазване	1025	26,10	
Район				100%
	Село	59	1,50	
	Град	3870	98,50	
Общо		3929		

Тези данни повдигат редица въпроси: *на какво се дължи ниската степен на регистриране на случаи в системата на образованието*; дали причината е малкият брой случаи, които достигат до сектора на образованието, или липса на чувствителност. Основателен е и въпросът има ли нормативна пречка за това.

Анализът на нормативната уредба у нас показва, че Законът за закрила на детето и неговият Правилник уреждат и механизмите, по които да се идентифицира насилието: 1) *чрез сигнал до отдел за закрила на детето или до полицията или* 2) *чрез социална работа на терен (чрез активно набиране на информация от социалните работници в отдела, чл.10, ал.1 и 4 от ППЗЗД)*. Според закона *всеки, на когото стане известно*, че дете се нуждае от закрила, е длъжен да подаде сигнал до тези органи – ОЗД и полиция (чл.7). Законът не освобождава от този ангажимент лицата, обвързани от професионална тайна, като лекари и адвокати – те също следва да подават сигнали за деца, които се нуждаят от закрила.

Въпреки съществуването на нормативна база изследването на практиката показва друго – *слабо познаване и по-скоро непознаване на основни положения в Закона за закрила на детето от специалистите в секторите Образование и Здравеопазване* по отношение на професионалните им ангажименти да регистрират и докладват случаи на насилие над деца.

Какво според вас може да се направи, за да се подобри чувствителността на системата за идентифициране и регистриране на случаи на насилие над деца?

При случаи на насилие обикновено реагират детските заведения, училищата и РПУ. При мен идват само за лечение. Нямам указание и не извършвам регистриране на такива случаи.

Представител на сектор Здравеопазване, личен лекар

Към РЦЗ дават ежемесечни отчети за наркоманите. Ако се въведе и такова наблюдение за случаи на насилие над деца, могат да бъдат по-полезни в тази насока.

Център за спешна медицинска помощ, директор

Задължение за уведомяване на ОЗД при случай на дете в риск, т.е. за подаване на сигнал, е нормативно предвидено за полицията, която е предприела полицейска закрила на дете (чл.40, Уведомяване). Полицейските органи, предприели закрилата, незабавно уведомяват Дирекция „Социално подпомагане“ (ДСП) и прокуратурата.

Липсват обаче ясно посочени задължения към другите професионални звена в системата за закрила: системата на образованието и здравеопазването – учителите, личните лекари, лекарите в болниците. Те нямат задължение да съобщават за случаи на насилие над дете *в нормативната регулация на своята професия и дейности*. Лекарите и учителите по-скоро не познават ЗЗД, поради което и не се съобразяват с него. Необходимо е съгласуване на нормативната уредба, както и изрично вписване на задължението за сигнализиране на ОЗД за дете в риск в регулацията на всяка професия.

2.2. Действия за регистриране и докладване

Важен въпрос за практиката е *как се взема решение да се регистрира случай на насилие*. В изследването се използват два индикатора, чрез които да се определи доколко системата за закрила на деца е чувствителна да регистрира и докладва случаите на насилие над деца. Изследователският въпрос е: 1) какъв е относителният дял на доставчици на услуги, които регистрират случаи по своя преценка (ад. нос.) без официални наредби или правна регламентация, и 2) какъв е относителният дял на доставчици на услуги, които регистрират случаи въз основа на официални наредби или насоки.

Според резултатите **77,5% са посочили**, че вземат това решение и то е *нормативно регламентирано* (Граф. 2). Нормативно регламентирано означава, че при вземане на решение да се регистрира конкретен случай на насилие е спазена официална наредба или нормативен акт.

Графика 2. Основание за вземане на решение за регистриране на случай на насилие над дете

2.2.1. Регистриране и докладване на случаи на насилие над деца от доставчици в отделните сектори

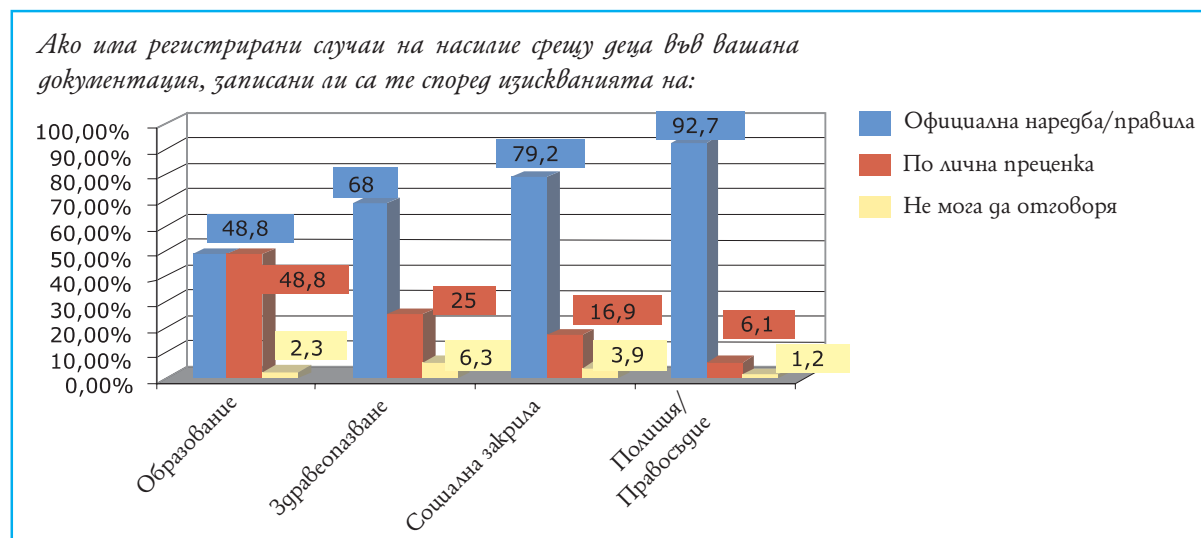
Крос-секторният анализ на резултатите отново показва **значима разлика в отделните сектори** по отношение на вземането на решение дали идентифицираният случай на насилие над дете да се впише документално, или да не се документира (виж по-долу Граф. 3).

От получените резултати може да се направи извод, че **най-слабо е регламентирано регистрирането на насилие над деца в сектор Образование**. Там относителният дял на тези, които по свое усмотрение вземат решение дали да регистрират идентифициран случай на насилие над дете, е точно колкото на тези, които смятат, че това е нормативно регламентирано – 48,8%.

В сектора на здравеопазването малко повече от две трети смятат, че това е нормативно регламентирано, но в същото време в този сектор е най-висок дялът на тези, които не могат да отговорят. Посочените данни предполагат изключително **висока субективност в системата за закрила на деца**, особено в секторите Здравеопазване и Образование, **т.е. вземането на решение за регистриране на случая е по субективна преценка, а не е обективно заложено чрез нормативни критерии**.

Най-добре регламентирано е регистрирането в сектора на полицията и правосъдието – 92,7% от решенията за регистриране на случай на насилие над дете са взети на базата на официални разпоредби, т.е. то е нормативно регламентирано. В социалната система и закрила около 80% от взетите решения са базирани на официални разпоредби.

Графика 3. Вземане на решение за регистриране на идентифицирано насилие над дете

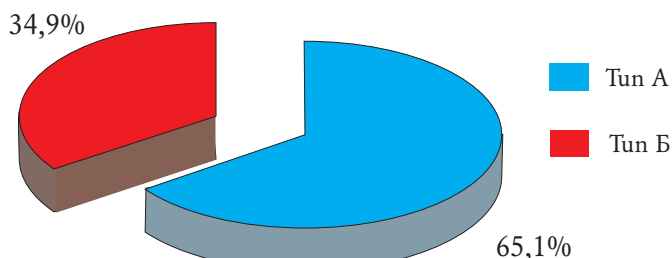

Крос-анализът на резултатите показва, че тези 20%, които са взели решение да регистрират насилие по лична инициатива и преценка (Граф. 2), са доставчици със следните характеристики:

- По-голямата част от всички 20% са доставчици от тип Б – 61,5% (по отношение на подготвеност да идентифицират насилие над деца, доставчиците от тип Б се оказват по-подготвени – 67,2% от тях са минали инструкции или обучение) – Граф. 4.
- Близо два пъти повече между всичките 20% доставчици, вземащи решение по собствена инициатива, са доставчиците от селата. В извадката от 406 доставчици техният относителен дял е 8,1%, а дялът на вземащите решение по своя преценка доставчици е близо два пъти по-висок – 14%.
- Почти всеки втори от групата вземащи решение за регистриране по своя преценка е от сектор Образование (Граф. 5). В общата извадка дялът на доставчиците от сектор Образование е 1/3, а тук е почти половината.

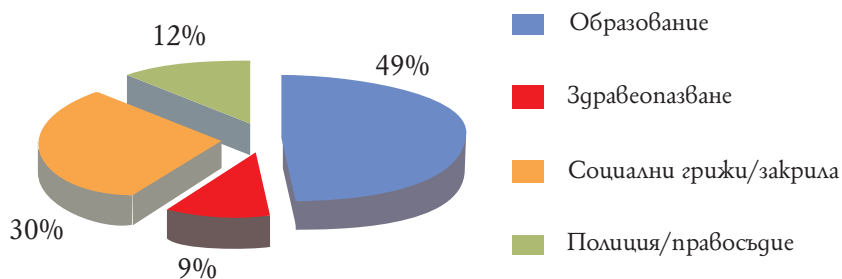
Графика 4. Доставчици от тип А и Б, които вземат решение за регистриране на насилие над дете по своя преценка

Ако има регистрирани случаи на насилие върху деца във вашата документация през последните 12 месеца, записали ли сте тези случаи по ваша преценка?

Графика 5. Доставчици, които вземат решение за регистриране на насилие над дете по своя преценка, по сектори

Ако има регистрирани случаи на насилие над деца във вашата документация през последните 12 месеца, записали ли сте тези случаи по ваша преценка?

2.2.2. Наличие на документация за регистриране на случаи на насилие над деца от доставчици в отделните сектори

Изследването се опитва да намери отговор на въпроса на какво се дължи тази значима разлика при вземане на решение дали да се регистрира идентифициран случай над дете или не. В българския вариант на изследването към въпроса „Може ли да видя архива на регистрираните случаи?“ беше добавена допълнителна опция „**Няма архив**“ – така се дава малко повече информация относно причината да не се види архивът.

Данните показват, че в **двата сектора (Образование и Здравеопазване)** от системата за **закрила на децата при близо половината от доставчиците на услуги липсва практика за регистриране на случаите на насилие над деца**. Докато в секторите на полицията и социалната политика само малка част – между 5-8% – посочват, че нямат архиви за случаи на насилие над деца (Табл. 12).

Таблица 12. Документи за регистриране на случаите на насилие над деца

Може ли да видя архивите за случаи на насилие върху деца, където вашето заведение за предоставяне на услуги е направило регистрация (е записало случаите като допълнителна информация за детето или неговото семейство със или без препоръка за външна намеса) през последните 12 месеца?	Секторна принадлежност на организацията/службата								Общо	
	Образование		Здравеопазване		Социални грижи/закрила		Полиция/правосъдие			
	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.
Видях архивите	11,48	7	31,82	7	38,27	31	52,87	46	36,25	91
Няма архив	32,79	20	18,18	4	48,14	39	40,23	35	39,04	98
Не мога да отговоря	47,54	29	40,91	9	8,64	7	5,75	5	19,92	50
Не подухих достъп до архивите	8,20	5	9,09	2	4,93	4	1,15	1	4,78	12

Ясно се вижда от получените резултати, че в секторите на образованието и здравеопазването *липсват официални документи за регистриране на случаите на насилие над деца* или ако има такива, то те по някаква причина не се прилагат от всички работещи в тези сектори.

Данните от настоящото изследване неминуемо повдигат въпроси като:

- Какви са причините да не се регистрират всички случаи на насилие над деца?
- Как да се прецени кои да се регистрират и кои не?
- Каква трябва да бъде свободата на специалистите да преценяват кои случаи да регистрират и кои не?
- Как може да се намали субективизмът при вземане на решение от страна на специалистите и това да не е срещу интереса на детето?
- По-висока чувствителност на системата дали предполага по-голяма степен на самоинициатива на специалистите при регистриране на идентифицирано насилие, или ясна регламентираност в системата за закрила?

Разбира се, това изследване не може да отговори на всички тези въпроси, но предлага възможност за анализ и за бъдещо проучване, което да намери отговорите, така значими за практиката.

2.2.3. Наличие на документация за регистриране на случаи на насилие над деца от доставчици тип А и тип Б, както и от селски и градски райони

Данните показват, че около 20-21% от изследваните доставчици на услуги от тип А и Б и в държавния, и в частния сектор *нятат архив, в който да регистрират допълнителна информация* за детето и неговото семейство при идентифицирани случаи на насилие. (Приложение 1, табл. 1.11). Получените данни за начина на вземане на решение за регистриране

на насилие над дете трябва да се разглеждат и в контекста на съществуващото законодателство у нас и нормативната база.

Анализът на нормативната база показва, че липсват механизми, които да са нормативно зададени и да уреждат регистрирането и поддържането на архив за случаите на насилие над деца. Такива изисквания има по отношение на лицензираните доставчици на услуги за деца – те са основно в частния сектор, но са относително малък дял. Освен това данните показват, че в селските райони 46,15% от решенията за регистриране на идентифицирани случаи на насилие се вземат по собствена преценка (Приложение 1, табл. 1.10). Този висок относителен дял на доставчиците от селски райони, които вземат решение за регистриране на насилие над дете по лична преценка, показва *сериозни пропуски в регламентирането на системата за закрила на деца и предполага по-ниска чувствителност към насилието над деца*.

Проблемът с липсата на достатъчна регламентираност по отношение на регистрирането на случаи на насилие над деца се посочва и от самите участници в изследването.

Какво тисаите, че може да се направи, за да се подобрят пътищата, по които предоставящите социални услуги институции и организации да идентифицират, регистрират и докладват случаи на насилие над деца?

Законово да се регламентира механизмът за координация между институциите и за обратна връзка по развитието на случая. Не са ефективни методите за регистриране – доста е промава процедурата и докато случаят се регистрира, става късно; не са редки случаите, когато детето от жертва става насилник.

Представител на Социалнопедагогически център

2.3. Докладване и пренасочване на случаи на насилие над деца

Следващата група критерии, които помагат да се изследва чувствителността на системата за закрила на децата към насилието над деца, се отнасят до способността и чувствителността на системата да докладва и да пренасочва случаите към други доставчици в системата. Когато се използва понятието *докладване на друг доставчик* се има предвид, че по случая са сигнализирани съответните органи, които имат законови функции по закрила, защита и правоприлагане. Използването на понятието *препоръчани за външна намеса* означава, че тези случаи са насочени към други доставчици, които също да работят по случая – тоест по случая се работи не само в регистриралата го институция, звено, сектор. Това предполага, че в практиката се използва междуинституционален и мултидисциплинарен подход в работата по случаи на насилие над деца.

2.3.1. Обща ситуация с регистрираните случаи на насилие над деца във всички звена на системата

Резултатите от изследването показват, че по-голямата част (63,96%) от регистрираните случаи са препоръчани за външна намеса или са докладвани на други звена в системата за закрила на децата. Не са препратени за външна намеса общо 36% от всичките регистрира-

ни случаи на насилие над деца (Табл. 13). Това на пръв поглед означава, че има относително висок процент на препращане в системата.

Таблица 13. Общ брой регистрирани и препоръчани за външна намеса случаи на насилие над деца

Общ дял препоръчани за външна намеса	Тип А	Тип Б	Държавна	Частна (включително НПО)	Образование	Здравеопазване	Социални грижи/закрила	Полиция/правосъдие	Общо
Брой препоръчани	1605	908	2196	317	327	968	473	745	2513
Общ брой	2306	1623	3114	815	565	1025	1232	1107	3929
% препоръчани	69,6	55,9	70,52	38,90	57,88	94,44	38,39	67,30	63,96

2.3.2. Регистрирани случаи на насилие, препоръчани за външна намеса – ситуацията в различните сектори на системата

Данните показват, че препоръчането за външна намеса не е типична практика за всички сектори в системата за закрила. Най-голям относителен дял имат случаите, които не се препращат, *в социалния сектор – 61,6% не са препоръчани за външна намеса* (Табл. 14). Това определено е *висок дял* и на практика означава, че от 10 случая 6 не се препращат към друго звено от системата.

Таблица 14. Брой на случаите, препоръчани за външна намеса

Общ дял на непрепоръчани за външна намеса случаи	Тип А	Тип Б	Държавна	Частна (включително НПО)	Образование	Здравеопазване	Социални грижи/закрила	Полиция/правосъдие	Общо
Брой на непрепоръчаните	414	1002	918	498	238	57	759	362	1416
Общ брой случаи	2306	1623	3114	815	565	1025	1232	1107	3929
% непрепоръчани	17,95	61,74	29,48	61,10	42,12	5,56	61,61	32,70	36,04

Анализът на нормативната база показва, че в рамките на работата със случай ОЗД има регламентирани правомощия и задължения да отнася случая към съд, когато се иска настаняване извън семейството с оглед предприемане на мерки на закрила в извънсемейна среда. *По отношение на препращането на случай към услуги* в семейна среда и в общността, вкл. образователни услуги, с цел рехабилитация и реинтеграция на детето *извън ОЗД няма официално регламентирани изисквания*. Нормативната база дава възможност служителите на ОЗД също да предоставят такива услуги. В същото време само те могат да решат дали да препратят случай към други доставчици или не.

Получените данни от изследването и от анализа показват, че *слабо застъпеното препращане на случаи на насилие над дете в социалния сектор към други доставчици може да се отчете като обща слабост на системата*. Този проблем се идентифицира и от участниците в проведеното изследване.

Какво тислите, че може да се направи, за да се подобрят пътищата, по които се идентифицират, регистрират и докладват случаи на насилие над деца?

Има нужда от контрол върху резултатите по даден казус за по-дълъг период от време – до решаване на казуса. Да се промени законовата база, която в момента дава това право за проследяване на случая само на ОЗД.

НПО, доставчик на социални услуги

Няма съвместна работа между отделните организации. НПО има ограничени права за намеса. ОЗД може да спре случая.

НПО, доставчик на услуги за деца

Резултатите от изследването показват, че в сектора образование 42,1% от регистрираните случаи не са препоръчани за външна намеса. Причините за това може да се търсят в различни посоки, но анкетното проучване показва, че в практиката представителите на този сектор изпитват трудност да преценят кога, на кого и за какви случаи на насилие да сигнализират. Друга причина да не се сигнализира е нагласата, че специалистите могат сами да се справят при случаи на насилие и не се смята, че е необходимо да се препращат.

Какво тислите, че може да се направи, за да се подобрят пътищата, по които се идентифицират, регистрират и докладват случаи на насилие над деца?

Колективът, който работи с децата, може и сам да се справи с някои по-дребни проблеми...

Дом за деца, лишени от родителска грижа

Анализът на мненията и предложенията на анкетираните доставчици на услуги показва и още един проблем, който води до по-слабо сигнализиране в сектор Образование.

Какво тислите, че може да се направи, за да се подобрят пътищата, по които се идентифицират, регистрират и докладват случаи на насилие над деца?

За да се подобри... нужно е да се гарантира на тези, които са отчели нарушението, че няма да им се търси задължително отговорност или наказание. Защото точно тези, които са най-близо до децата, са сензорите за насилие.

Дом за деца и тийнежи с умствени увреждания

Този проблем в системата е свързан с нагласите на специалистите, които по закон са длъжни да сигнализират за идентифициран случай на насилие, а именно „страх от санкции”, когато сигнализираш за насилие в твоя сектор, в твоята организация, там където работиш. Това е нагласа, която обслужва интереса на специалистите, а не правата на децата, жертви на насилие.

2.3.3. Регистрираните случаи на насилие, препоръчани за външна намеса – ситуацията при доставчиците от тип А/тип Б, както и в частен/държавен сектор.

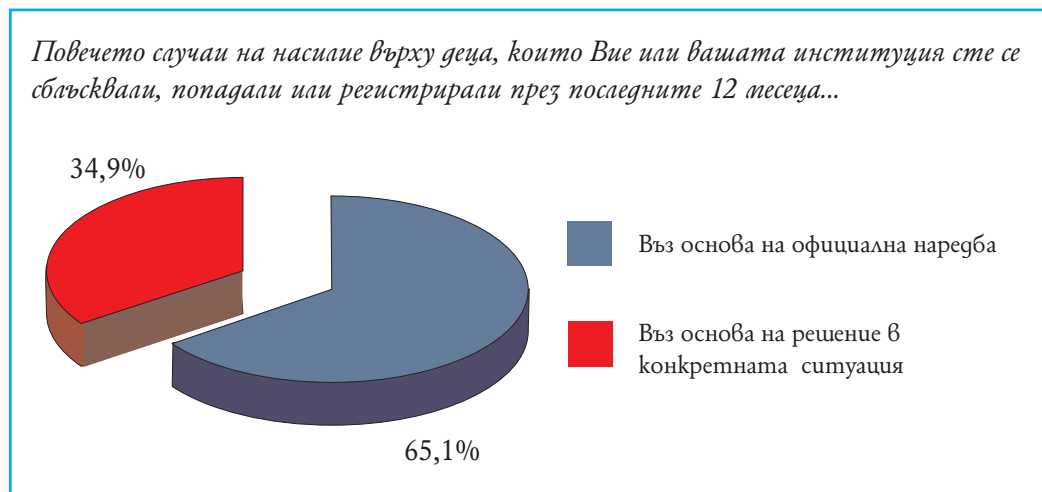
По отношение на типа на доставчика 53,6% от регистрираните случаи от доставчици тип Б не са препоръчани за външна намеса. В частния сектор непрепратените случаи са 61,1%. Високият относителен дял на непрепратени случаи при доставчици тип Б и в частния сектор в някаква степен може да се обясни с факта, че по-голямата част от случаите при тези доставчици най-вероятно са били насочени от друг доставчик, орган по закрила (ОЗД, ДПС, училище).

Това означава, че съществуват сериозни трудности за изпълнение на стандарта за междуинституционално сътрудничество и междуинституционална работа по случай в системата за закрила на деца. На практика *не се случва при повече от половината от регистрираните случаи* и това важи особено за социалния сектор, образованието, доставчиците в частния сектор и при доставчиците (тип Б) на специализирани услуги за деца в риск. *Ниският относителен дял на препратените случаи за външна интервенция в отделни сектори може да се отчете като слабост на системата.*

2.3.4. Основания за препращане на случаи на насилие над деца до други звена в системата за закрила

Данните показват, че по-голямата част от случаите, които са препратени за външна намеса (74%), са *докладвани на други звена в системата* за закрила, т.е. това е било свързано с предприемане на официални действия по закона (Граф. 6).

Графика 6. Случаи, които са препратени за външна намеса

Когато става въпрос обаче за *препоръчване на случаите за външна намеса* и включване на друг доставчик на услуги, се оказва, че се препоръчват по-малка част от регистрираните случаи на насилие – 26%, т.е. малко повече от $\frac{1}{4}$ от общия брой.

Една от причините за слабото препращане на случаи на насилие към други доставчици на услуги е липсата на достатъчно услуги за деца, жертви на насилие.

Какво тислите, че може да се направи, за да се подобрят пътищата, по които се идентифицират, регистрират и докладват случаи на насилие над деца?

Недостиг на специалисти, квалифицирани, обучени, обичащи работата с деца. Малко са на брой говорещите, осигуряващи грижа и подслон за деца, жертви на насилие.

НПО

Този проблем се посочва не само от анкетираните в изследването, но проличава и при прегледа на нормативната уредба у нас. Относно предприетите закони и административни мерки ситуацията у нас като цяло съответства на изискванията на чл.19, т.1 от КПД. Непълноти обаче се откриват при изследване на съответствието с т.2 на чл.19, според който следва да се осигурят: 1) *социални услуги за подпомагане на детето* и 2) *ефективна система за мониторинг на насилието над деца, включително за превенция на насилието и проследяване на реинтеграцията на детето*.

Липсата на достатъчно услуги в общността за деца, жертви на насилие, както и съществуващите нормативни празноти се компенсират със създаването на *добри практики* в страната основно чрез пилотни проекти и въвеждане на механизми, като координационен механизъм за препращане на случаи на деца жертви на трафик; система за наблюдение на детския труд; социални услуги в общността – Спешен прием за деца и Кризисен център за деца, жертви на трафик.

Услуга „Спешен прием за деца“ се предоставя в част от Комплексите за социални услуги за деца и семейства (КСУДС). Тя е разкрита в рамките на проект „Реформа за повишаване на благосъстоянието на децата в България“ и функционира от 2005-2006 г. За включване в услугата *има разписан механизъм за взаимодействие* между доставчик на услугата, ОЗД и полиция. Тази практика все още е нова за България.

Кризисните центрове за деца, жертви на трафик, също са нов вид услуга у нас – те работят от края на 2006 г. В тях приоритетно се настаняват репатрирани и въвлечени във външен и/или вътрешен трафик деца. В страната съществуват 3 такива центъра за деца, жертви на трафик – в Балван, Пазарджик и Драгоман.

Друга част от проблема, свързан с малкия брой случаи, препратени към други доставчици на услуги, се дължи и на липсата на ясно посочен ангажимент за задължително междусекторно взаимодействие при случаи на насилие над деца. Това се посочва и от анкетираните в изследването.

Нужна е точно регламентирана система за регистрация и отчетност на такива случаи, които да са еднакви за всички, които предлагат такива услуги. В момента всяка организация има собствени критерии, които често не се приемат от другите организации.

Детска педагогическа стая

Законово да се регламентира механизмът за координация между институциите и за обратна връзка по развитието на случая. Не са ефективни методите за регистриране на тези случаи...

Социално педагогически център

Анализът на съществуващата нормативна база и прегледът на практиката показват, че на този етап в България се прави опит да се запълнят празнините относно взаимодействието в системата за закрила на деца. Създаден е *координационен механизъм* за препращане на случаи на деца, жертви на трафик, който обединява усилията на ОЗД, полиция и НПО, но само за случаите на репатриране на деца, жертви на трафик. Мнението на анкетираните е, че е необходимо да се развие *механизъм, който да урежда взаимодействието конкретно за случаи на насилие над деца.*

Какво мислите, че може да се направи, за да се подобрят пътищата, по които се идентифицират, регистрират и докладват случаи на насилие над деца?

Продължаване на изграждането и усъвършенстването на координационния механизъм между общинските детски комплекси, РПУ, ОЗД, МКБППМН и училищните ръководства за превантивна дейност и работата по конкретни случаи.

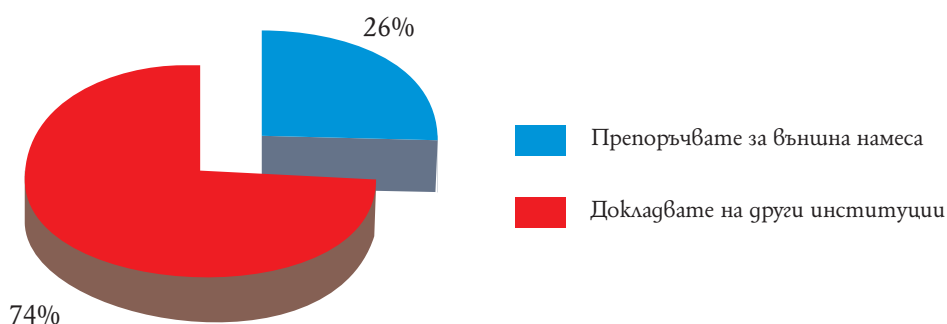
РПУ

2.3.5. Вземане на решение за докладване или препоръчване на случаи на насилие над деца до други звена в системата за закрила

По отношение на начина, по който е взето решението за докладване или препоръчване към друг доставчик, се оказва, че при 65,1% от случаите решението е взето на база „официален регламент”. Това означава, че при близо 2/3 от случаите препращането им е законово регламентирано. В останалата част – малко повече от 1/3 от случаите (34,9%) – решението е взето по преценка на служителя в системата (Граф. 7).

Графика 7. Случаи, които са препратени за външна намеса

В повечето случаи препоръката за външна намеса (сезирането) или докладването, което сте направили до друга организация през последните 12 месеца, беше ли въз основа на официални наредби или въз основа на решение в конкретната ситуация?

Данните от изследването позволяват да се види къде това се случва най-често, при кой сектор или тип доставчик. Детайлизиран анализ показва, че преобладаващият начин за *взетане на решение „по преценка на служителя“* е *по-типичен за сектора на образованието* – там 71,9% от взетите решения са по преценка на служителя (Табл. 15). Естествено изниква въпросът на какво се дължи това.

Анализът на нормативната база показва, че липсват нормативно създадени механизми за регламентиране на вземането на решение и препращането на случаи на насилие над деца в системата на образованието. Съществуват две разпоредби, които явно не могат да гарантират този процес: в Закона за закрила на детето е посочено задължение за всеки гражданин да сигнализира в отгледа за закрила на детето при случай на насилие над дете, а според ППЗНП, чл.139, училището е задължено да уведоми ОЗД за дете, на което се налагат наказания или е в риск да отпадне от училище, без да се конкретизират причините, затова не е ясно дали над детето се върши насилие (например ако е спряно от училище) или не.

Таблица 15. Основание за вземане на решение при препращане на случай към друг доставчик, по сектори

В повечето случаи препоръката за външна намеса (сезирането) или докладването, което сте направили до друга организация през последните 12 месеца, беше...	Секторна принадлежност на организацията/службата								Район				Общо	
	Образование		Здравеопазване		Социални грижи/закрила		Полиция/правосъдие		Селски		Градски			
	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.
... базирано на официална наредба	28,1	16	61,5	8	70,1	54	86,6	71	33,3	5	67,3	144	65,1	149
... базирано на решение в конкретната ситуация	71,9	41	38,5	5	29,9	23	13,4	11	66,7	10	32,7	70	34,9	80

Подобна е ситуацията по отношение на *географското положение* на доставчиците на услуги за деца. Данните показват, че 66,7% – това са 2/3 от доставчиците на услуги за деца в селските региони – вземат решение по „лична преценка“ (Табл. 15). Най-вероятно това означава, че решенията зависят от нагласите и познанията на служителите в тези звена от системата за закрила на децата.

Редица въпроси предизвиква и фактът, че близо половината от доставчиците на услуги за деца в *частния сектор* (45,7%) и *доставчиците от тип Б*, предоставящи услуги за деца в риск (41,8%), вземат своите решения за препращане или докладване на случаи на насилие над деца по „лична преценка“ (Табл. 16).

Таблица 16. Основание за вземане на решение при преpraщане на случай към друг доставчик

В повечето случаи препоръката за външна намеса (сезирането) или докладването, което сте направили до друга организация през последните 12 месеца, беше...	Тип на доставчика на услуги				Статут на организацията/службата				Общо	
	Тип А		Тип Б		Държавна		Частна (включително НПО)			
	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.
... базирано на официална наредба	72,9	78	58,2	71	67,0	130	54,3	19	65,7	149
... базирано на решение в конкретната ситуация	27,1	29	41,8	51	33,0	64	45,7	16	34,93	80

Безспорен е изводът, че *липсата на регламент прави чувствителността на системата при вземане на решение за преpraщане на случаите на насилие над деца зависима от субективния фактор*, наречен „лична преценка”.

2.3.6. Познаване на официални документи, които регламентират преpraщането на случаи на насилие над деца до други звена в системата за закрила

Анализът на резултатите показва, че като цяло по-голямата част от анкетираните доставчици (71,2%) са посочили, че *познават документи*, които регламентират начина за вземане на решение относно преpraщането на случаите към други институции/доставчици. Тези резултати обаче трябва да се интерпретират в контекста на другите променливи, а именно сектор, тип и вид доставчик, географско положение на доставчика.

Данните показват, че *в секторите на образованието и здравеопазването близо половината от анкетираните не могат да посочат документ*, който регламентира преpraщането на случаи към други доставчици (Табл. 17).

Таблица 17. Познаване на официални документи, регламентиращи преpraщането на случаи на насилие над деца към други доставчици

Знаете ли името (или вида) на документа, който регулира официалното сезиране или докладване на случаи на насилие върху деца във вашата организация?		Секторна принадлежност на организацията/службата								Общо	
		Образование		Здравеопазване		Социални грижи/закрила		Полиция/правосъдие			
		%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Брой
Не	Да	42,4	50	48,7	19	26,4	32	5,6	5	28,8	106
	Не	57,6	68	51,3	20	73,6	89	94,4	85	71,2	262

Подобна е ситуацията в частния сектор – 48,8% отговарят, че не познават документ, който регламентира препращането на случаи на насилие към други доставчици, и в селските райони, където 48,3% посочват, че не познават такъв документ. Като документ, който регламентира препращането на случай на насилие над дете към друга институция, се цитира закон, правилник към закон и партньорско споразумение.

Резултатите от това проучване показват, че високият относителен дял на доставчици, които познават нормативната база, е по-скоро привиден и не отразява реалното състояние на нещата. *Крос-секторният анализ* показва, че познаването на нормативната база се отнася основно за представителите на полицията и правосъдието, където 94,4% са посочили нормативен документ, и в по-малка степен за специалистите от социалния сектор (от тях 73,6% са посочили нормативен документ, на базата на който вземат решение за препращане на случай на насилие над дете). Това отново показва *липса на хомогенност в системата и нейната слабост да гарантира препращане на случаите на насилие над дете с цел да се опази най-добрият интерес на детето*.

3. Използване на механизми за междусекторна координация

Данните в този раздел разкриват до каква степен различните типове доставчици на услуги използват механизми за междусекторна координация при реагирането на случаи на насилие над деца. 89,8% от участвалите в изследването посочват, че познават други партньори, с които взаимодействат при случаи на насилие над деца.

Крос-секторният анализ показва, че в сектор Полиция/правосъдие положителният отговор е 100%, а в сектор Здравеопазване малко над 2/3 от анкетираните са посочили, че познават други институции, с които да работят по случаи на насилие над деца. При останалите сектори близо 90% са отговорили, че познават други доставчици, с които работят по случаи на насилие над дете.

3.1. Партньори за взаимодействие при случаи на насилие над деца в системата за закрила

Сред най-често споменаваните партньори са: Отдел за закрила на детето – 81,7%; МКБППМН – 71,8%; Дирекция „Социално подпомагане“ – 71,3%; полиция – 70,6%; детска педагогическа стая – 69,7%. Те са посочени от над 2/3 от анкетираните доставчици на услуги за деца. Над 50% от анкетираните са посочили училищна комисия за борба с противобществените прояви и училище (Табл. 18).

Таблица 18. Партньори в системата, с които най-често се взаимодейства в случаи на насилие над деца

	Туп А	Туп Б	Държавен сектор	НПО	Общ относителен дял	Общ брой
1. Отдели за закрила на детето	75.1%	87.9%	83,2%	75,4%	81,7%	291
2. Местни комисии за борба с противообществени прояви на малолетни и непълнолетни (МКБППМН към общините)	73.3%	71.3%	74,2%	60,3%	71,8%	254
3. Дирекция „Социално подпомагане“ в общините	65.9%	76.5%	73,2%	63,1%	71,3%	254
4. Полицейски управления	65.3%	75.5%	73,5%	57,6%	70,6%	252
5. Детска педагогическа стая	69.2%	70.1%	71,9%	59,4%	69,7%	248
6. Училищни комисии за борба с противообществените прояви	56.4%	57.7%	61,2%	38,5%	57,1%	202
7. Училища	52.9%	56.2%	51,9%	66,7%	54,6%	195

Изненадващ е фактът, че *Отдел Закрила на детето не е разпознат като партньор в системата за закрила на детето при близо 20% от доставчиците* на услуги за деца. Това може би се дължи на факта, че системата за закрила на детето в страната е новосъздадена и функционира активно едва от 5-6 години.

Анализът на нормативната уредба показва, че *централен орган в системата за закрила на детето* срещу насилие е ОЗД. Той осъществява защитата, като: 1) *получава сигнали или открива случая - идентифицира насилието*; 2) *работи по случая на детето, жертва на насилие - като извършва оценка на нуждите, насочване към подходящи услуги за рехабилитация, проследява напредъка и може да приключи случая*. Наличието на доставчици, които все още не разпознават ОЗД като основен партньор по закрилата на деца, жертви на насилие, може по-скоро да се отчита като *слабост в системата* и необходимост да се развива в посока на популяризиране на ролята и функциите на ОЗД.

3.2. Разписан механизъм за взаимодействие между звена в системата за закрила

Един от индикаторите за наличие на междусекторно взаимодействие в системата за закрила на деца, който показва нейната чувствителност към насилието над деца, е доколко съществува разписан механизъм за взаимодействие след регистриране на случай на насилие над дете. Общо 80% от доставчиците посочват, че имат такъв механизъм, а само 20% - че не използват такъв механизъм за работа по случай на насилие.

Крос-секторният анализ на данните показва, че в сектор Здравоопазване само половината (55,3%) от анкетираните посочват, че има и използват такъв механизъм (Табл. 19). Най-добре регламентирано е взаимодействието в сектор Полиция/правосъдие - 95,7% посочват, че ползват механизъм за координация на реакцията по случая на насилие над дете.

Таблица 19. Доставчици, които ползват механизъм за координиране на реакцията при случаи на насилие над дете

Когато във вашето (или в някое друго) заведение за доставка на услуги се установят случаи на насилие върху деца, използвате ли някакъв механизъм за координация за реагиране на тези случаи?		Секторна принадлежност на организацията/службата							
		Образование		Здравеопазване		Социални грижи/ закрила		Полиция/ правосъдие	
		%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.
Не	Да	21,2	29	44,7	21	21,3	27	4,3	4
	Не	78,8	108	55,3	26	78,7	100	95,7	89

При доставчиците в частния сектор делът (69%) на отговорилите, че използват механизъм за взаимодействие, също е по-нисък.

3.3. Регламентираност на използвания механизъм за координация при случаи на насилие над дете

Резултатите от изследването помагат да се види какъв е видът на най-често използвания механизъм за координация за реагиране при случаи на насилие над дете. Най-често това са срещи за обсъждане на случая (69,2%) и писмени споразумения за взаимодействие (48,8%) – Граф. 8).

Данните от изследването показват, че механизмите, които се използват за действие при случаи на насилие над деца в системата за закрила, в по-голямата им част са нормативно регламентирани – 61,2% от анкетираните са посочили това.

Графика 8. Посочили „ДА“

Анализът на данните по сектори обаче показва, че има звена в системата за закрила на децата, където повече от половината от изследваните институции съобщават, че *съществуващият механизъм за работа и взаимодействие* не е нормативно регламентиран и се решава по лична преценка. Такива сектори са Образование и Здравеопазване. В сектора Здравеопазване 58,1% посочват, че механизмът за координиране на взаимодействието не е нормативно регламентиран и е по „лична преценка“ (Табл. 20).

Таблица 20. Доставка на услуги, които използват механизъм за координиране при случаи на насилие над деца

Ако използвате някакъв вид механизъм за междусекторна координация за реагиране на случаи на насилие върху деца, този механизъм уреден ли е от закон (или друга разпоредба), или съществува само на база конкретна ситуация?	Секторна принадлежност на организацията/службата							
	Образование		Здравеопазване		Социални грижи/ закрила		Полиция/правосъдие	
	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.
Регламентиран	43,7	45	41,9	13	63,4	64	86,2	75
Според конкретната ситуация	56,3	58	58,1	18	36,6	37	13,8	12

Липсата на регламентирано взаимодействие се посочва като проблем и от работещите в сектора на образованието.

Какво трябва да се направи, за да се подобри чувствителността на системата към случаите на насилие над деца?

Конкретно да се регламентира в нормативен документ: например дейността на училищната комисия за борба с противообществените прояви и документацията, която трябва да води, връзките на УКПППУ с другите институции и диференциране конкретно към кои институции за кои случаи да се обръщаме.

Начално училище

На учебните заведения да се предостави правилник за действие от служителите, с който да се уточнят причини за идентифициране на насилието над деца и да се вземат съответните мерки.

Гимназия

Подобна е ситуацията и в частния сектор, където 57,4% посочват, че липсва механизъм за регламентиране на взаимодействието, който да е нормативно заложен, и се действа „според ситуацията по лична преценка“. Този извод се потвърждава и от коментарите на анкетираните относно трудностите в системата за закрила на деца, жертви на насилие.

Липса на механизъм на взаимодействие между различните институции. Изработване на механизъм и представяне на институциите за взаимодействие, така че да имат ясна представа кой какво върши и да бъдат в помощ едни на други, без да си пречат.

Сдружение, НПО

С изключение на сектор Полиция/Правосъдие, където има нормативно регламентиран механизъм за взаимодействие – посочен от 86,2%, в социалния сектор, както и при различните типове доставчици на услуги за деца, а и при доставчиците в *селските и в градските райони* няма значима разлика – около 60-63% от тях посочват, че имат нормативно регламентирани механизми, а за останалата част – между 35-40% липсва такава регламентираност и решенията се вземат по „лична преценка в конкретната ситуация“ (вж. Приложение 1, табл. 1.12.).

Данните от количественото изследване показват, че работещите в системата също посочват недостатъчно регламентирано взаимодействие на ниво сектори, което създава трудности в работата на системата.

Какво тислите, че може да се направи, за да се подобрят пътищата, по които предоставящите социални услуги институции и организации да идентифицират, регистрират и докладват случаи на насилие над деца?

Да се подобрят отношенията между службите, по-тясна връзка между отдели и детски инспектори, трудност с медицинските служби и документацията; много трудно е освидетелстването, особено в събота и неделя от различни лекари – вътрешни, особено гинеколози при блудства и изнасилвания, хирурзи, да не говорим пък, ако е необходим психиатър или експертиза.

Представител на РПУ

Необходимо е *подобряване на координацията между институциите*, което се изразява в подобряване на връзката между социални служби и училище; съгласуваност между институциите; наличие на обратна връзка и обмяна на информация между отделните звена в системата.

116 отговора на доставчици на услуги

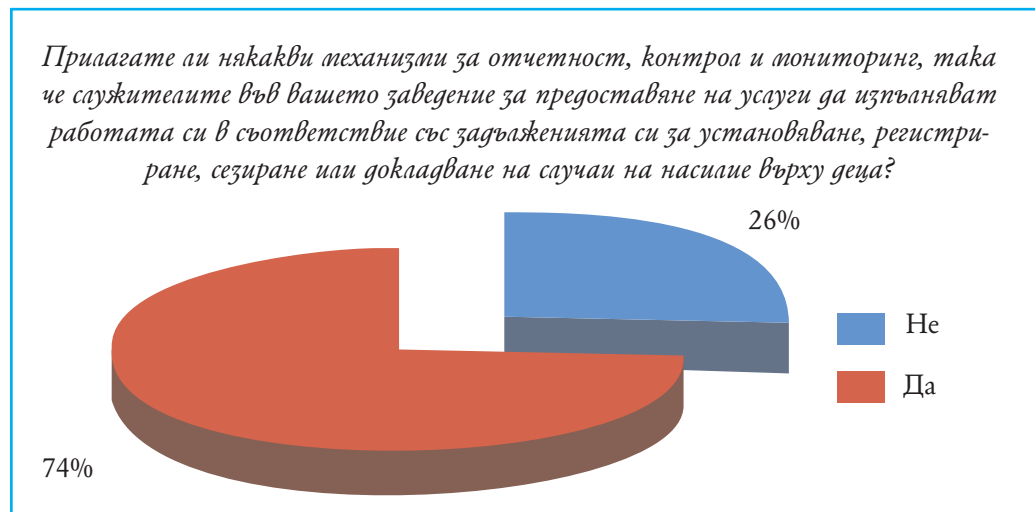
Липсата на връзка между звената в системата е предпоставка да не се гарантират правата на децата от гледна точка на йерархия на правата. Системите действат самостоятелно и защитават нарушено право на детето по отношение на техния сектор, но не се осъществява препращане и връзка с други сектори, с което да се гарантират и други права на детето.

4. Наличие на механизми за мониторинг и надзор над доставчици на услуги

Механизмите за мониторинг и надзор гарантират качество и висока чувствителност на системата за закрила на деца по отношение на насилието над деца. Ето защо в настоящото изследване се отделя особено внимание на съществуващи и нормативно регламентирани механизми за мониторинг над служителите в системата за закрила.

Резултатите показват, че относително по-голямата част от доставчиците (74%) съобщават, че съществува механизъм за мониторинг на изпълнението на техните задължения за идентифициране, регистриране и докладване на случаи на насилие над деца (Граф. 9). Това обаче не е вярно за всички звена в системата и не може да се изведе като нейна характеристика.

Графика 9. Наличие на механизъм за мониторинг

4.1. Прилагане на механизъм за мониторинг и надзор над доставчици, предоставящи услуги за деца, жертви на насилие

Анализът при различните типове доставчици показва, че има значителна разлика по отношение на съществуването на механизми за мониторинг в системата. Повече от половината доставчици в частния сектор (54%) съобщават, че не използват механизми за мониторинг; 31.7% от доставчиците на услуги за деца от тип А също посочват, че нямат такива механизми. Подобна е ситуацията и при доставчиците от селските райони – 30,3% нямат механизми за мониторинг и надзор на служителите, които се занимават със случаи на насилие над деца.

Различна е ситуацията и при различните сектори в системата за закрила на деца. Данните показват, че в сектор Здраветопазване 50% от доставчиците посочват, че нямат механизми за мониторинг и надзор над служителите, които се занимават със случаи на насилие над деца (Табл. 21).

Таблица 21. Доставчици, които прилагат механизъм за мониторинг, по сектори

25. Прилагате ли някакви механизми за отчетност, контрол и мониторинг, така че служителите във вашето заведение за предоставяне на услуги да изпълняват работата си в съответствие със задълженията си за установяване, регистриране, сезиране или докладване на случаи на насилие върху деца?	Секторна принадлежност на организацията/службата								Общо	
	Образование		Здравеопазване		Социални грижи/закрила		Полиция/правосъдие			
	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.
Не	36,3	49	50,0	22	23,6	30	3,3	3	26,13	104
Да	63,7	86	50,0	22	76,4	97	96,7	89	73,87	294

Повече от 1/3 от доставчиците в сектор Образование също посочват, че нямат такива механизми. Единствено в сектор Полиция/правосъдие има много висок относителен дял на посочилите, че има механизъм за надзор и мониторинг – 96,7% (Табл. 21).

4.2. Официално регламентиран механизъм за мониторинг и надзор над доставчици, предоставящи услуги за деца, жертви на насилие

Важен за практиката е въпросът *в каква степен съществуващият механизъм за надзор е официално регламентиран*. Данните показват, че 67,8% от участвалите в изследването доставчици посочват, че механизъмът за мониторинг е нормативно заложен, а близо 1/3 – че той се прилага по лична преценка или е вътрешно регламентиран.

В същото време се наблюдава много сериозна разлика в данните при отделните сектори в системата за закрила. В сектор Образование 55,4% от доставчиците посочват, че съществуващият механизъм е базиран на лична преценка и не е нормативно заложен. Единствено в сектор Полиция/правосъдие има нормативно регламентиран такъв механизъм (Табл. 22).

Таблица 22. Доставчици, които имат официално регламентиран механизъм

Този механизъм основава ли се върху официална/законова наредба, или е договореност на база конкретна ситуация?	Секторна принадлежност на организацията/службата								Общо	
	Образование		Здравеопазване		Социални грижи/закрила		Полиция/правосъдие			
	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.
Въз основа на официална наредба	44,6	45	66,7	20	69,2	74	93,2	82	67,8	221
Договореност на база конкретна ситуация /вътрешна договореност	55,4	56	33,3	10	30,8	33	6,8	6	32,2	105

Подобна е ситуацията и при *доставчиците в частния сектор* – 55,4% от тях посочват, че съществуващият механизъм за мониторинг на дейността на служителите по идентифициране, регистриране и докладване на случаите на насилие над деца не е официално регламентиран.

Данните показват *липса на хомогенност в системата* – минималните и максималните стойности са 44,6% и 93,2%, което означава, че има голяма разлика между отделните звена в системата.

Анализът на нормативната база показва, че ЗЗД и ППЗЗД създават основа за изграждане на система за мониторинг/наблюдение на насилието над децата, като посочват основните начини за идентифициране на случаите на насилие, за препращане на случая и докладване, т.е. воденето на случая, мерките за закрила на детето и проследяване на напредъка при реинтеграцията му. Тези нормативни актове предполагат, без това обаче да е упоменато, необходимостта от прилагане на *мултиинституционален подход при закрилата*, който е ключов за ефективността на действие на системата и за защита правата на детето.

Фактът, че само около 40 до 50% от доставчиците (вж. Граф. 8) използват като механизъм за координиране на взаимодействието *писмени споразумения и институционален координационен механизъм*, показва, че все още междуинституционалният и мултидисциплинарният подход при работа със случаи на насилие над деца не е достатъчно развит и прилаган в практиката.

Може да се обобщи, че **въпреки високия относителен дял на доставчици, които посочват, че имат механизми за междусекторна координация при реагиране на случаи на насилие над деца и механизми за мониторинг и надзор на служителите по отношение на изпълнение на техните задължения по идентифициране, регистриране и докладване на случаите на насилие над деца, в системата като цяло липсва хомогенност и прилаганите механизми за координация и за мониторинг не са достатъчно развити, за да се гарантира ефективност на работата. Това е предпоставка за слабост на системата за закрила на деца, жертви на насилие.**

Глава 2

Характеристика и данни за насилието над деца

1. Характеристики на регистрирано насилие над деца в системата за закрила

В настоящото изследване са обособени седем групи насилие над деца, като във всяка от групите са дефинирани конкретни прояви. Тези седем групи са: 1) насилие, което застрашава живота; 2) крайни форми на насилие (изтезание); 3) тежко физическо насилие; 4) средно физическо насилие; 5) сексуално насилие/експлоатация; 6) тежък до среден емоционален/психически тормоз; 7) икономическо експлоатиране.

Данните от изследването по отношение на регистрираните в архиви случаи на насилие над деца сочат, че е трудно да се определят преобладаващи форми на насилие над деца. По-скоро съществува разнообразие на извършваното насилие. Насилие, което се регистрира в над 20% от случаите, е показано в Таблица 23. От тези категории *най-често регистрираното насилие над деца* е *Тежко физическо насилие* (32,12%) и *Тежък до среден емоционален/психически тормоз* (23,16%). На следващо място най-голям относителен дял има *Икономическа експлоатация на деца*.

Таблица 23. Брой и вид на регистрираните случаи на насилие над деца, по тип доставчик

Брой случаи	Тип на доставчика на услуги		Общо	
	Тип А	Тип Б	%	Сума
	Сума	Сума		
Насилие, което застрашава живота	5	9	0,36	14
Крайни форми на насилие (изтезание)	16	24	1,02	40
Тежко физическо насилие	992	270	32,12	1262
Средно физическо насилие	321	371	17,61	692
Сексуално насилие/експлоатация	131	184	8,02	315
Тежък до среден емоционален/психически тормоз	349	561	23,16	910
Икономическа експлоатация	205	491	17,71	696
Общо	2019	1910	100,00	3929

Общият брой регистрирани случаи в архиви, които са били видени от анкетьорите, е 817 (Табл. 24). От тези случаи на насилие най-голям относителен дял има *Икономическа експлоатация* – 21,5%, след това е *Тежко физическо насилие* (20,9%), следвано от *Сексуално насилие/експлоатация* – 19,5% (табл.24).

Таблица 24. Брой и вид на документираните случаи на насилие над деца, по населено място

Тип насилие	Район				Статут на организацията/службата				Общо	
	Селски		Градски		Държавна		Частна (вкл. НПО)			
	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.
Насилие, което застрашава живота			,6	5	,7	5			,6	5
Крайни форми на насилие (изтезание)			1,6	13	1,5	11	2,7	2	1,6	13
Тежко физическо насилие	20,7	6	20,9	165	22,4	167	5,5	4	20,9	171
Средно физическо насилие	13,8	4	19,2	151	17,6	131	32,9	24	19,0	155
Сексуално насилие/експлоатация	34,5	10	18,9	149	20,0	149	13,7	10	19,5	159
Тежък до среден емоционален/психически тормоз	17,2	5	16,9	133	15,9	118	27,4	20	16,9	138
Икономическа експлоатация	13,8	4	21,8	172	21,9	163	17,8	13	21,5	176
Общо	100,0	29	100,0	788	100,0	744	100,0	73	100,0	817

1.1. Характеристика на регистрираното насилие над деца според доставчика на услуги в зависимост от населеното място – селски или градски район

Най-общо може да се каже, че в градовете се регистрират повече видове насилие над деца. Данните показват, че се регистрира насилие от всичките обособени категории, докато в селата липсват данни за регистрирано насилие, свързано с *Крайни форми на насилие* и *Заплаха за живота*. Освен това има различни характеристики на насилието *в зависимост от населеното място*. Данните показват, че в населените места от селски тип най-много се регистрира *Сексуално насилие/експлоатация*, докато в градски тип населени места най-често се регистрира *Средно физическо насилие*. По отношение на *Тежко физическо насилие* няма значима разлика в селата и в градовете (Табл. 25).

Таблица 25. Тип насилие над деца, най-често регистрирано от доставчиците за период от 12 месеца

Тип насилие:	Общо		Район			
			Селски		Градски	
	%	Брой	%	Брой	%	Брой
отговор „Да“						
Насилие, което застрашава живота	2,7	11			2,9	11
Крайни форми на насилие (изтезание)	4,4	18			4,8	18
Тежко физическо насилие	24,6	100	24,2	8	24,7	92
Средно физическо насилие	27,3	111	15,2	5	28,4	106
Сексуално насилие/експлоатация	26,6	108	27,3	9	26,5	99
Тежък до среден емоционален/психически тормоз	21,2	86	9,1	3	22,3	83
Икономическа експлоатация	15,0	61	6,1	2	15,8	59

Според данните от интервюта в регистрираните случаи в архиви, които са видени от анкетьорите, има значима разлика по отношение на това къде се намира доставчикът на услуги – в градски или селски тип населено място и типа насилие. Данните показват, че доставчиците в селата са регистрирали за изминалите 12 месеца на 2006 г. най-много случаи на сексуално насилие над деца – 34,5%, докато в градовете доставчиците са регистрирали най-много икономическа експлоатация над деца – 21,8% (вж. Табл. 24 по-горе).

Броят на регистрираните случаи на насилие в селата е относително малък, затова е трудно да се правят сериозни обобщения. Все пак други изследвания у нас в периода юни 2006 – януари 2007 г. с жертви на трафик по проект за превенция на трафика, реализиран от „Спасете децата“ за източна Европа (проектът се реализира в България от фондация „Партньори-България“ и фондация „Анимус“), показват, че има връзка. От данните за демографските характеристики на интервюираните жертви на трафик се разбира, че по-голямата част от изследваните произхождат от малки населени места (села и малки градчета), а останалите жертви на трафик са от големи областни градове.

Едно бъдещо изследване върху чувствителността на системата би позволило да се разбере дали данните за най-често регистрирано сексуално насилие над деца в селските райони е епизодично явление, или има тенденция и фактори, които допринасят за това.

1.2. Характеристика на регистрираното насилие над деца според типа на институциите, предоставящи услуги, както и дали са в държавната или в частната сфера

Данните показват, че няма значима разлика по отношение на това къде е регистрирано идентифицираното насилие над дете – дали в държавната или частната сфера, както дали завеждането, което предоставя услуги, е от тип А или от тип Б. Най-много и в двата типа завеждания (А и Б) за услуги са регистрирани случаи на *Средно физическо насилие*. На следващо място по брой регистрирани случаи на насилие над деца е *Сексуално насилие/експлоатация* (Табл. 26).

Таблица 26. Регистрирано насилие според доставчика на услуги

Вид на насилието: отговор „Да”	Тип на доставчика на услуги				Статут на организацията/службата			
	Тип А		Тип Б		Държавна		Частна (включително НПО)	
	%	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой
Насилие, което застрашава живота	2,0	4	3,5	7	3,1	10	1,2	1
Крайни форми на насилие (изтезание)	3,4	7	5,5	11	4,0	13	6,0	5
Тежко физическо насилие	20,6	42	28,7	58	26,7	86	16,7	14
Средно физическо насилие	24,5	50	30,2	61	30,1	97	16,7	14
Сексуално насилие/експлоатация	22,1	45	31,2	63	28,0	90	21,4	18
Тежък до среден емоционален/психически тормоз	18,1	37	24,3	49	21,4	69	20,2	17
Икономическа експлоатация	12,3	25	17,8	36	15,8	51	11,9	10

1.3. Характеристика на регистрираното насилие над деца по сектори

Данните показват, че в отделните сектори са регистрирани различни видове насилие. В сектор Образование най-много (Табл. 27²) са регистрирани случаи на *Средно физическо насилие*, а също и на *Тежко физическо насилие*. В сектор Здравеопазване също най-много са регистрираните случаи на *Тежко физическо насилие*. В сектор Социални грижи и закрила са регистрирани най-много случаи на *Тежък до среден емоционален/психически тормоз*, докато в сектор Полиция/правосъдие са регистрирани най-много случаи на *Сексуално насилие/експлоатация*.

Таблица 27

Вид насилие: *	Секторна принадлежност на организацията/службата								Район			
	Образова- ние		Здравео- пазване		Социални грижи/ за- крила		Полиция/ правосъдие		Селски		Градски	
	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.
Насилие, което застрашава живота					,8	1	10,8	10			2,9	11
Крайни форми на насилие	,7	1	8,5	4	4,7	6	7,5	7			4,8	18
Тежко физическо насилие	17,4	24	17,0	8	24,2	31	39,8	37	24,2	8	24,7	92
Средно физическо насилие	17,4	24	10,6	5	28,1	36	49,5	46	15,2	5	28,4	106
Сексуално насилие/ експлоатация	11,6	16	4,3	2	25,0	32	62,4	58	27,3	9	26,5	99
Тежък до среден емо- ционален/психически тормоз	15,9	22	6,4	3	30,5	39	23,7	22	9,1	3	22,3	83
Икономическа експлоатация	9,4	13			17,2	22	28,0	26	6,1	2	15,8	59

2. Характеристики на регистрираното насилие над деца според пол и възраст на децата

2.1. Възрастови характеристики на децата, жертви на насилие

Данните показват, че има голямо възрастово разнообразие при децата, пострадали от насилие, но като цяло то се определя като най-често срещано в диапазона 6-13 години. В различните възрастови групи деца се регистрират различни типове насилие. В Табл. 28 са представени типовете насилие и средната възраст на децата, при които е регистрирано това насилие.

² Таблицата представя относителния дял на регистрираните случаи на насилие по сектори. Например 10,8% от институциите от сектор Полиция/правосъдие са идентифицирали **някакъв брой случаи** на насилие, което застрашава живота. Таблицата не показва колко често отделните институции вътре в секторите идентифицират случаи на насилие.

Таблица 28. Вид насилие и възраст на децата

Възраст на децата в години	Вид насилие														Общо	
	Насилие, което застрашава живота		Крайни форми на насилие		Тежко физическо насилие		Средно физическо насилие		Сексуално насилие/експлоатация		Тежък голям емоционален/психически тормоз		Икономическа експлоатация			
	Ср. в-см	Год.	Ср. в-см	Год.	Ср. в-см	Год.	Ср. в-см	Год.	Ср. в-см	Год.	Ср. в-см	Год.	Ср. в-см	Год.	Ср. в-см	Год.
	6,22	5	11,28	13	11,32	171	11,53	155	13,03	159	10,75	138	12,53	176	11,84	817

Оказва се, че във възрастовата група 11-13 години има най-голям брой деца, над които е извършено насилие. Изключение прави *Насилие, което застрашава живота*: то е регистрирано при деца в по-ниска възраст – около 6 години.

2.2. Характеристики според пола на децата, жертви на насилие

Значими разлики се наблюдават по отношение на пола на децата, претърпели насилие. Най-общо данните показват, че насилие се извършва както към деца от мъжки пол, така и към деца от женски пол. Все пак се оказва, че при някои от типовете насилие има значима разлика по отношение на пола. Сред регистрираните в настоящото изследване форми на насилие над деца *Насилие, което застрашава живота* най-често е извършвано срещу момчета – 80% от регистрираните случаи (Табл. 29). Над 2/3 от формите на насилие *Тежко физическо насилие* и *Икономическа експлоатация* са регистрирани при деца от мъжки пол. Докато за насилие от типа *Сексуално насилие/експлоатация* е регистрирано, че е извършено срещу момчета при над 86% от децата, пострадали от насилие (Табл. 29).

Таблица 29. Видове насилие според пола на децата

Пол	Вид насилие														Общо	
	Насилие, което застрашава живота		Крайни форми на насилие		Тежко физическо насилие		Средно физическо насилие		Сексуално насилие/експлоатация		Тежък голям емоционален/психически тормоз		Икономическа експлоатация			
	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.
Мъжки	80,0	4	61,5	8	71,9	123	57,4	89	13,8	22	49,3	68	71,2	116	53,5	430
Женски	20,0	1	38,5	5	28,1	48	42,6	66	86,2	137	50,7	70	28,8	47	46,5	374
Общо:	100,0	5	100,0	13	100,0	171	100,0	155	100,0	159	100,0	138	100,0	176	100,0	817

Данните от проведени интервюта с жертви на трафик в изследване, което се реализира в България³ по проект на „Спасете децата“ за превенция на трафик, показват по отношение на възрастта при въвличането в трафик, че повечето от интервюираните жертви са били въвличени като непълнолетни между 14-16 години. Другата група жертви са въвличени

³ В България изследването се реализира от екип на фондация „Партньори-България“, „Анимус“, социологическа агенция „Витоша рисърч“ и експерт от Института по социални дейности и практики.

като малолетни между 9-13 години. От друга страна, може да се направи и хипотезата, че в зависимост от вида на трафика има различна възраст за въвличане. Например в случаите на трафик за гъбейство се въвличат жертви на възраст от около 8 до 13 години, докато за проституция тази възраст е около 14-16 години и по-големи. Според данните като цяло може да се приеме, че *възрастта и полът на децата* може да се окажат рисков фактор, който ги превръща в по-лесни или предпочитани жертви при определен тип насилие срещу деца.

Анализът от проведените интервюта с деца, жертви на трафик, в изследването „Децата говорят – рискови фактори и фактори на устойчивост спрямо трафика на деца в Юго-източна Европа“ показва, че *липсва компетентност на органите, работещи с деца в риск, да разпознават процеса на принуда* спрямо жертвите, и особено при децата, жертви на трафик. Някои от основните изводи на изследването са както за повишаване на квалификацията на служителите в гържавния сектор, работещи с проблемите на трафика на деца, така и необходимост от подобряване на взаимодействието между различните институции и НПО, работещи с деца.

Изводи и препоръки

1. Основни изводи по отношение на готовността на системата

Основният извод от изследването е, че *липсва хомогенност в системата* за закрила на децата, което я прави недостатъчно ефективна в реакцията ѝ спрямо случаи на насилие над деца и неспособна да гарантира йерархията на правата на децата, жертви на насилие.

1.1. Способност на системата да идентифицира и регистрира насилието

1.1.1. Данните показват, че по отношение на способността ѝ **да разпознава** насилието се налага изводът за слаба готовност и работа на системата за идентифициране на насилие над деца. Има сектори от системата, при които готовността да разпознават насилието е между 30-40%.

1.1.2. По отношение на способността на системата **да регистрира** насилието над деца може да се твърди, че съществува малко по-висока готовност, но отново тя е недостатъчна поради факта, че не е достатъчно регламентирано основанието за регистриране на случаите на насилие във всички звена от системата, което предполага по-голямо влияние на субективната преценка на човешкия фактор.

1.1.3. Все още в системата съществуват доставчици, при които липсва практика да се документират случаите на насилие над деца, като за системата на образование и здравеопазване техният дял е близо 50%.

1.1.4. Законодателството не развива в детайли задължението на социалните работници за работа на терен, с което прави работата на ОЗД предимно ре-активна, а не проактивна.

1.2. Способност да препраща случаите на насилие над деца, като ги докладва и/или ги насочва за допълнителни услуги

1.2.1. Общата способност на системата да препраща случаите на насилие е от средно ниво, но отново липсва хомогенност. В социалната сфера по-голямата част от случаите на насилие над деца остават вътре в системата (при доставчика) и не се препоръчват за външна намеса.

1.2.2. Основната причина, поради която препоръчаните за външна намеса случаи се препращат, е да се докладват до други институции за предприемане на официални действия по закона. Препращането на случаи в смисъл на насочване с цел да се включат и ползват други услуги и от други доставчици е слабо.

1.2.3. Въпреки че ЗЗД вменява задължение на всеки професионалист да сигнализира при случай на насилие над дете, *липсата на изписани поднормативни документи*, функционални и/или дължностни характеристики при другите звена и органи от системата задължението веднага да съобщават и да отнасят случаите на насилие над дете към ОЗД води до разпокъсаност на системата и намалява нейната чувствителност към насилието над деца.

1.3. Наличие на механизми за взаимодействие при случаи на насилие над деца и за мониторинг и надзор

1.3.1. Основният извод е, че съществуват *сериозни трудности при изпълнението на стандарта за междуйнституционално сътрудничество и работа по случай в системата за закрила на деца*. На практика това не се случва при повече от половината от регистрираните случаи на насилие над деца.

1.3.2. Данните показват, че общо за системата има относително високо ниво (80%) на наличие на механизъм за взаимодействие при случаи на насилие над деца, но отново той не отразява ситуацията във всички звена на системата, поради което изводът е за *недостатъчна степен на ефективност на системата и съществуване на механизъм за взаимодействие*.

1.3.3. Не са добре изведени на ниво закон последователността на действията и конкретните ангажменти на всеки етап от развитие на случая при отделните институции, както и връзките между институциите при съвместните им действия.

1.3.4. Липсва задължението, предвидено в нормативната регулация на професията и дейностите, да се съобщава за случаи на насилие над дете на ОЗД в секторите на образованието и здравеопазването.

1.3.5. Прилагането на механизми за мониторинг и надзор над случаите на насилие над дете в системата за закрила е затруднено, тъй като не всички сектори в системата имат разработени механизми.

1.3.6. Половината от доставчиците в здравеопазването и доставчиците от частния сектор нямат механизми за мониторинг и надзор върху случаите на насилие над деца.

2. Препоръки за подобряване на работата в системата относно способността ѝ да идентифицира, регистрира и препраща случаи на насилие

Подобряване на взаимодействието е *основната препоръка* на работещите в системата за закрила на деца, и то в различните сектори на системата. За да се повиши ефективността на системата относно насилието над деца, е нужно да се предприемат действия и мерки, които *да гарантират хомогенност на системата*. Това може да се осъществи чрез мерки в няколко посоки:

2.1. Нормативни промени

2.1.1. Необходимо е да се извършат *допълнения в устройствените актове и длъжностните характеристики на специалистите от различните сектори* – да се впише задължение за сигнализиране при идентифициране на насилие над деца, като се обвърже и със съответната административна отговорност при неспазване.

2.1.2. Ясно *разписани механизми и процедури при водене и управление на случаите* на насилие над деца с ясно *дефинирани отговорности* на членовете на мултидисциплинарните екипи – и това да влезе в нормативната база.

2.1.3. *Изписани поднормативни документи*, които уреждат взаимодействието между различните сектори в системата и гарантират прилагането на ЗЗД при всички нейни нива и звена. Създаването на единен регистър е част от улесняване на взаимодействието.

2.2. Система за наблюдение и мониторинг

2.2.1. Необходимо е да се разработи и въведе *единен механизъм или система за наблюдение и мониторинг*, основана на резултати от работа на мултидисциплинарни екипи, които извършват наблюдение на терен или участват при оценката на случая, подготвянето на плана за действие и неговото реализиране.

2.2.2. Част от справянето с проблема разпокъсаност на системата е *насоченост към мултидисциплинарен подход* – той позволява на институциите да се насочат към детето жертва по цялостен начин, а не частично.

2.2.2. *Работа на терен*. Все още няма достатъчна обществена и професионална чувствителност към насилието над деца и неговите прояви, следователно е по-трудно да се достигне до тези случаи, като се разчита на получаване на сигнали. Необходимо е да се търсят начини да се засили работата на терен (напр. чрез горещи телефони или чрез участието на членовете на МДЕ). Работата на терен би осигурила не само идентифициране, но и превенция на насилието.

2.2.3. Да се въведе специален *формуляр за описване случаите на насилие* над деца и да се разпрати по всички институции.

2.3. Повишаване на квалификацията на работещите в системата

2.3.1. Повишаване на знанията и уменията им за идентифициране на насилие чрез обучения, обмяна на опит, професионални срещи и дискусии и др.

2.3.2. Повишаване на квалификацията на служителите в държавния сектор, работещи по проблемите на деца, жертви на трафик, за разпознаване на механизмите на въвличане и белезите на страдание при децата, жертви на трафик.

2.3.3. Повишаване на познаването на нормативната база за закрила на детето, на цялата система и поднормативните документи на всички звена в системата за закрила, което ще гарантира прилагане на съществуващото законодателство и спазване йерархията на правата на децата.

Библиография

1. Закон за закрила на детето, ДВ, бр.82/2006
2. Правилник за прилагане на закона за закрила на детето (ППЗЗД), ДВ, бр.93/2006
3. Закон за защита срещу домашното насилие, ДВ, бр.82/2006
4. Семейен кодекс, ДВ, бр.30/2006
5. Наказателен кодекс, ДВ, бр.75 и 102/2006
6. Правилник за прилагане на Закона за народната просвета, ДВ, бр.15/ 2004
7. Кодекс на труда, ДВ, бр.102 и 105/2006
8. Наказателнопроцесуален кодекс, ДВ, бр.86/2005
9. Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, ДВ, бр.103/2005
10. Конвенция за правата на детето, УНИЦЕФ, София, 2002
11. ДАЗД – доклад
12. Координационен механизъм на рефериране и обгрижване на случаите на непридружени български деца и деца, жертви на трафик, завръщащи се в България, 2006
13. Програма на МОТ срещу детския труд и Програма за разбирателство между МОТ и РБългария, март, 2005
14. Доклад „Децата говорят – рискови фактори и фактори на устойчивост спрямо трафика на деца в Югоизточна Европа”, фондация „Партньори-България”, „Анимус”, социологическа агенция „Витоша рисърч”, 2007
15. Доклад към проект „Реформа за повишаване на благосъстоянието на децата в България”, 2006

Приложения

Приложение 1

Таблица 1.1. Области

	Извадка	Респонденти		Извадка	Респонденти
Благоевград	14	18	Плевен	15	15
Бургас	16	19	Пловдив	14	14
Варна	16	16	Разград	14	14
Велико Търново	14	15	Русе	14	13
Видин	15	18	Силистра	14	16
Враца	14	14	Сливен	14	12
Габрово	14	14	Смолян	14	13
Добрич	14	12	София	16	18
Кърджали	14	14	София област	14	13
Кюстендил	14	14	Стара Загора	14	13
Ловеч	14	14	Търговище	14	14
Монтана	14	14	Хасково	14	14
Пазарджик	14	14	Шумен	14	14
Перник	14	13	Ямбол	14	14
			Общо	400	406

Таблица 1.2. Разпределение в извадката по сектори и тип А/тип Б

Сектори	5. Тип на доставчика	Тип А		Тип Б		Общо	
		%	Брой	%	Брой	%	Брой
Образование	Предучилищна група в детска градина	31,65	25			18,12	25
	Подготвителни групи в основно училище	2,53	2			1,45	2
	Училища (основни, средни и т.н.)	51,90	41			29,71	41
	Училищна комисия за борба с противообществени прояви			1,69	1	0,72	1
	Помощни училища			42,37	25	18,12	25
	Оздравителни училища			1,69	1	0,72	1
	Социално-педагогически интернат (СПИ)			6,78	4	2,90	4
	Центрове за деца в риск			10,17	6	4,35	6
	НПО с услуги в образователния сектор	12,66	10	18,64	11	15,22	21
	Дом за деца и младежи с умствена изостаналост ДЦМУИ (училище)			13,56	8	5,80	8
	Друго	1,27	1	5,08	3	2,90	4
	Общо		100	79	100	59	100

Таблица 1.3. Разпределение в извадката по сектори и тип А/тип Б (продължение)

Сектори	5. Тип на гоставащия	Тип А		Тип Б		Общо	
		%	Брой	%	Брой	%	Брой
Здравеопазване	Бивши поликлиники и Диагностичен Консултативен център - ДКЦ	21,43	6			12,77	6
	Болници	14,29	4			8,51	4
	Спешни отделения	60,71	17			36,17	17
	Домове за медико-социални грижи за деца (0-3) ДМСГД			100	19	40,43	19
	Друго	3,57	1			2,13	1
Общо		100	28	100	19	100	47

Таблица 1.4. Разпределение в извадката по сектори и тип А/тип Б

Сектори	5. Тип на гоставащия	Тип А		Тип Б		Общо	
		%	Брой	%	Брой	%	Брой
Социални грижи/ закрила	Дневен център за деца с увреждания			1,33	1	0,78	1
	Дневен център за деца в риск			2,67	2	1,56	2
	Дом за деца и младежи с умствена изостаналост ДДМУИ			2,67	2	1,56	2
	Комплекси за социална работа и услуги за деца и семейства (КСУДС)	9,43	5	9,33	7	9,38	12
	Центрове за деца, жертви на трафик			1,33	1	0,78	1
	НПО, които предоставят услуги за жертви на домашно насилие			2,67	2	1,56	2
	Центрове за рехабилитация и социална интеграция (НПО и общини)	3,77	2	4,00	3	3,91	5
	Домове за настаняване на сираци (бивши ДОВДАРГ)			40,00	30	23,44	30
	Дирекция „Социално подпомагане“ (ДСП)	47,17	25			19,53	25
	Отдел „Закрила на детето“ (ОЗД)			21,33	16	12,50	16
	НПО с услуги в социалния сектор	39,62	21	14,67	11	25,00	32
Общо		100	53	100	75	100	128

Таблица 1.5. Разпределение в извадката по сектори и тип А/тип Б

Сектори	5. Тип на гоставащия	Тип А		Тип Б		Общо	
		%	Брой	%	Брой	%	Брой
Полиция/правосъдие	Приюти			2,04	1	1,08	1
	Полицейски управления (РПУ)	100,00	44			47,31	44
	Детска педагогическа стая към РПУ			69,39	34	36,56	34
	Домове за временно настаняване на малолетни и непълнолетни (ДВНМН)			4,08	2	2,15	2
	Местни комисии за борба с противообществени прояви на малолетни и непълнолетни (МКБППМН)			20,41	10	10,75	10
	Центрове за превенция на деца с поведенчески проблеми към МКБППМН			2,04	1	1,08	1
	Приемателни и транзитни центрове			2,04	1	1,08	1
Общо		100	44	100	49	100	93

Таблица 1.6

7. Вие и служителите във вашата организация имате ли конкретни указания/преминали ли сте обучение за откриване на признаци на насилие при деца?	Тип на гостагичка на услуги		Статут на организацията/службата		Общо
	Тип А	Тип Б	Държавна	Частна (включително НПО)	
	%	%	%	%	%
Не	49,02	32,84	38,3	51,2	41,0
Да	50,98	67,16	61,7	48,8	59,

Таблица 1.7

7. Вие и служителите във вашата организация имате ли конкретни указания/преминали ли сте обучение за откриване на признаци на насилие при деца?	Секторна принадлежност на организацията/службата				Район	
	Образование	Здравеопазване	Социални грижи/закрила	Полиция/правосъдие	Селски	Градски
	%	%	%	%	%	%
Не	58,0	60,9	34,4	15,1	54,5	39,8
Да	42,0	39,1	65,6	84,9	45,5	60,2
Общо	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Таблица 1.8

9. Вие и служителите във вашата организация чували ли сте, сблъскали ли сте се, попадали ли сте или регистрирали ли сте някакъв вид насилие над деца в своята практика през последните 12 месеца?	Тип на гостагичка на услуги		Статут на организацията/службата		Общо
	Тип А	Тип В	Държавна	Частна (включително НПО)	
	%	%	%	%	%
Не	41,9	33,3	32,5	57,1	37,6
Да	58,1	66,7	67,5	42,9	62,4
Общо	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Таблица 1.9

9. Вие и служителите във вашата организация чували ли сте, сблъскали ли сте се, попадали ли сте или регистрирали ли сте някакъв вид насилие върху деца в своята практика през последните 12 месеца?	Секторна принадлежност на организацията/службата				Област	
	Образование	Здравеопазване	Социални грижи/закрила	Полиция/правосъдие	Селски	Градски
	%	%	%	%	%	%
Не	55,1	53,3	35,9	6,5	54,5	36,1
Да	44,9	46,7	64,1	93,5	45,5	63,9
Общо	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Таблица 1.10

14. АКО ИМА РЕГИСТРИРАНИ СЛУЧАИ: Как най-често са регистрирани случаите на насилие над деца във вашата документация през последните 12 месеца?		Статут на организацията/службата				Район				Общо	
		Държавна		Частна (включително НПО)		Селски		Градски			
		%	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой
	Според официална наредба/правила	79,89	151	62,07	18	53,85	7	79,02	162	77,52	169
	По лична преценка – (ad hoc)	17,46	33	34,48	10	46,15	6	18,05	37	19,72	43
	Не мога да отговоря	2,65	5	3,45	1			2,93	6	2,75	6

Таблица 1.11

Мога ли да видя архивите за случаи на насилие върху деца, където вашето заведение за предоставяне на услуги е направило регистрацията (е записало случаите като допълнителна информация за детето или неговото семейство) през последните 12 месеца?		Тип на гоставчика на услуги				Общо	
		Тип А		Тип Б		%	Брой
		%	Брой	%	Брой		
	Не получих достъп до архивите	35,04	41	37,31	50	36,25	91
	Видях архивите	36,75	43	41,04	55	39,04	98
	Няма архив	23,08	27	17,16	23	19,92	50
	Не мога да отговоря	5,13	6	4,48	6	4,78	12

Таблица 1.12

24. Ако използвате някакъв вид механизъм за междусекторна координация за реагиране на случаи на насилие над деца, този механизъм уреден ли е от закон (или друга разпоредба), или съществува само на база конкретна ситуация?		Тип на гоставчика на услуги				Статут на организацията/службата				Общо	
		Тип А		Тип Б		Държавна		Частна (включително НПО)			
		%	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой
	Регламентиран	58,6	92	63,6	105	65,5	171	42,6	26	61,2	197
	На база на конкретна ситуация (ad hoc)	41,4	65	36,3	60	34,5	90	57,4	35	38,8	125

Приложение 2

Индикатори за измерване прецизността на системата при идентифициране, регистриране и докладване за случаи на насилие

Идентифициране	<ul style="list-style-type: none"> • % от различните типове доставчици на услуги, където служителите имат специфични инструкции или са обучени как да разпознават знаци за насилие при деца • % на различните типове доставчици на услуги, които са установили/са се натъкнали на каквото и да е вид насилие над деца през последните 12 месеца • най-честият тип насилие установен/срещнат от различните типове доставчици на услуги през последните 12 месеца • доставчик на услуги, който най-често установява/се натъква на каквото и да е вид насилие над деца през последните 12 месеца
Установяване, регистриране и докладване на случаи	<ul style="list-style-type: none"> • % на установените случаи през последните 12 месеца, които са регистрирани (записани) като допълнителна информация за детето/семејството на детето, без препоръка от външна намеса (знаменател на този показател ще бъдат регистрираните случаи + нерегистрираните случаи) • % на установените през последните 12 месеца случаи, които са регистрирани (записани) с препоръка за външна намеса и/или са докладвани на друг доставчик на услуги с препоръка за намеса/действие (знаменател на този показател ще бъдат общо регистрираните случаи + регистрираните и пренасочените) • общ брой на регистрираните случаи през последните 12 месеца от всички доставчици на услуги без препоръка за външна намеса • общ брой на регистрираните случаи през последните 12 месеца от доставчици на услуги с препоръка за външна намеса и/или докладвани на друг предоставящ услуги с препоръка за намеса/действие
Действия съгласно наредби	<ul style="list-style-type: none"> • % на доставчици на услуги, които регистрират случаи ad hoc без официални наредби или правна регламентация • % на доставчици на услуги, които регистрират случаи въз основа на официални наредби или насоки
Познаване на механизмите за сезиране и механизмите за междусекторна координация	<ul style="list-style-type: none"> • % на доставчици на услуги, които имат познания за и имат официален документ/наредба, регулираща механизмите за сезиране за работа по случаи на насилие над деца • % на доставчици на услуги, които използват механизми за сезиране ad hoc (в конкретната ситуация) за работа по случаи на насилие над деца • % на доставчици на услуги, които имат познания за механизми за междусекторна координация за работа по случаи на насилие над деца • % на доставчици на услуги, които използват ad hoc механизми за междусекторна координация за работа по случаи на насилие над деца
Наличие на механизми за мониторинг и надзор над доставчици на услуги	<ul style="list-style-type: none"> • % на доставчици на услуги, които имат познания за официален документ/наредба за мониторинг и надзор на действията на служителите при работа по случаи на насилие над деца • % на доставчици на услуги, които използват ad hoc механизми за мониторинг и надзор над служителите, които се занимават със случаи на насилие над деца

Приложение 3

Таблица А: Членове на мултидисциплинарните екипи и техните отговорности

Специалист	Задължения
Юрист	• Правна консултация
	• Юридическа оценка на случая
	• Първична интервенция/издаване на правни документи
	• Уведомяване на компетентните органи
	• Подкрепа за съдебните органи в процеса на идентификация и изясняване на обстоятелствата около случая
	• Подкрепа за жертвата в съда
	• Мониториране на случая
Социален работник	• Идентификация на жертвата или дете в риск
	• Първична оценка
	• Оценка на социалната среда на жертвата или детето в риск
	• Установяване на нуждите и компетенциите на жертвата или детето в риск
	• Разработване на план за грижи
	• Психосоциално разследване
	• Уведомяване на компетентните органи
	• Поставяне на жертвата в безопасна среда
	• Мониториране на случая
Здравен работник (педиатър, личен лекар, медицинска сестра и т.н.)	• Защита правата на детето пред здравните органи
	• Първа помощ, ако е необходимо
	• Възстановяване на здравословното състояние на детето
	• Оценка на социално уязвими семейства, оценка на състоянието им
	• Въвличане на училищния лекар и/или личния лекар в мониторирането на здравословното състояние на работещите деца
	• Насочване към компетентните органи
	• Първоначална оценка
Психолог или учител (в училища, в които няма психолози)	• Психологическа и образователна оценка (само психологът)
	• Превантивни мерки (семинари, консултиране, обучителни курсове, дискусии)
	• Оценка на семейната ситуация и родителското отношение
	• Участие в разработването на план за интервенция
	• Психологическо консултиране на детето и семейството (само психологът)
	• Управление на дейностите по възстановяването на жертвата и процеса на ресоциализация
	• Психологическа подготовка на жертвата за свидетелстване в съда и подкрепа в съда, ако е нужно

Полицейски служители	• Превенционни мерки
	• Идентификация на случаи
	• Комуникация с членовете на мултидисциплинарните екипи
	• Разследване на случая
	• Физическа закрила за жертвата по време на криминалното разследване
	• Административна подготовка за завеждане на дело/извършване на криминално разследване
	• Предаване на материалите към компетентните органи (според Анекс 1)
	• Мониторинг на случая
Учител	• Идентификация на случаи на напускане/непосещаване на училище
	• Индивидуални дискусии
	• Работа с представители на детето (родители, настойници)
	• Индивидуален учебен план
	• Морална подкрепа
	• Помощ в училище
	• Домашни посещения
	• Включване в извънкласни занимания
• Мотивиране на децата чрез даване на дипломи и т.н.	
Инспектори по труда	• Контрол върху съблюдаването на трудовото законодателство от страна на фирми от формалния сектор и индивидуални работодатели: <ul style="list-style-type: none"> - Идентификация на случаи на работещи деца - Разпространение на информация сред работодателите за опасностите, които децата могат да срещнат на работното място - Уведомяване на компетентните органи (според Анекс 1) - Документиране на нарушенията на закона, установяване на административни нарушения
	• Повишаване на информираността на работодатели и работници с цел правилното прилагане на трудовото законодателство и изискванията за здраве и безопасност
	• Разследване на случаи и налагане на административни санкции (глоби)
	• Измъкване на деца от ситуации на опасен труд
	• Мониторинг на работни места с цел проверка на спазването на предложените препоръки (проследяване на случаи)

<p>Представители на ОЗД (специалисти по закрила на детето)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Идентификация на насилието вкл. на най-тежките форми на детски труд, включително трафик на деца • Специалисти по осиновяване/приемна грижа: наблюдение на дейността на осиновители/приемни родители/настойници • Организиране и наблюдение на мерки за социална закрила и социална подкрепа • Координиране на дейностите за закрила на детето • Подкрепа и наблюдение на дейностите на НПО в тази област • Подкрепа при изпълнението на програми за използването на труд и създаването на нови работни места • Идентифициране на нарушения на законодателството от страна на физически или юридически лица и превенция на повторни случаи на подобни нарушения • Изграждане на партньорства между обществени организации, които предоставят услуги за деца • Подкрепа на органите на реда • Съответствие между дейностите на полицията и тези на правителствени и неправителствени организации за предотвратяване на нарушения, поддържане на обществения ред и осигуряване на спазването на човешките права • Докладване на информация за насилието, вкл. най-тежките форми на детски труд (включително трафик) на ДАЗД, АСП и др. • Даване на предложения за подобрения в законодателството и гържавната политика • Проследяване на промените в законодателството и политиката
<p>Връстници</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Организиране на превенционни дейности: <ul style="list-style-type: none"> - Информационни сесии за най-тежките форми на детски труд (включително трафик) за деца, тийнейджъри, родители и училищен персонал - Извънкласни дейности за деца и младежи в читалища и младежки домове • Идентификация и докладване на случаи на работещи деца на мултидисциплинарните екипи • Участие в полеви дейности, включително семейни посещения и работни места на деца • Участие в срещи на местни мултидисциплинарни екипи • Предоставяне на емоционална подкрепа на деца и техните родители

Приложение 4

Услуга „Спешен прием“

Потребители на услугата могат да бъдат:

- **Деца от 7 до 18 г., изпаднали в рискова за физическото им оцеляване ситуация:**
  - деца на улицата – просеци, проституиращи;
  - деца, за които има съмнения за упражнено насилие – физическо или сексуално;
  - деца, избягали от дома си или от институции;
  - деца, които са подложени на системно психическо и сексуално насилие и negliжиране, както и такива, които са свидетели на насилие.
- **Деца с наложена полицейска закрила:**
  - които са обект на престъпление;
  - за които има опасност да бъдат въввлечени в извършване на престъпление;
  - има непосредствена опасност за живота или здравето на детето;
  - които са загубени или са в безпомощно състояние;
  - които са останали без надзор.
- **Деца до 7 г. в следните случаи:**
  - от 0-3 г. с родител детето се настанява в Центъра за спешен прием;
  - от 0-3 г. без родител детето се настанява в ДМСГД;
  - от 3-7 г. детето се настанява в Центъра за спешен прием;
- **Майки с деца, преживели домашно насилие**

Процедура за заявка за услугата:

- При полицейска закрила – съобразено с Наредба I-51/12.03.2001 г. за условията и реда за предоставяне на полицейска закрила на детето.
- Детето се насочва от ДСП-ОЗД по условията и реда на чл.33 от ППЗЗД.
- В случаи на намерено и подхвърлено дете, доведено от граждани в Центъра за спешен прием, социалният работник незабавно уведомява органите за закрила – ДСП-ОЗД и РПУ.
- При нощен прием на дете по сигнал от РПУ/ДПС, ако няма други настанени, дежурният социален работник е длъжен да се отзове в рамките на един час, да приеме детето, да го настани, да попълни необходимите документи и да създаде благоприятна среда за дете-

